Obligāts kontroleksemplārs

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948. G. | 22. AUGUSTĀ | Nr. 34 (188)

PAR KAUJNIECISKU, PARTEJISKU MĀKSLU

Pagājuši divi gadi, kopš Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) Partijas Centrālā Komiteja pieņēma vēsturiskos lēmumus par literaturu, teatra un kino mākslu. Šajos lēmumos, tāpat kā šā gada februari pieņemtajā lēmumā par muziku, mūsu partija ar komunistiem raksturīgo atklātību un principialitati atklāja līdzšinējā darba trūkumus un nosprauda ceļus padomju mākslas un literaturas idejiskajai un mākslinieciskajai stiprināšanai. Ar patiesu boļševistisku stingrību šie lēmumi prasīja leņiniski staliniskā partejiskuma principa iesaknošanu mākslā un literaturā. «Padomju rakstnieki un visi mūsu ideoloģiskie darbinieki tagad nostādīti uguns līnijā...», — pirms divi gadiem teica biedrs Ždanovs. Aizgājušie divi gadi ir parādījuši, ka padomju literaturas un mākslas darbinieki partijas pozicijas šai uguns līnijā ir godam aizstāvējuši: šajā laikā ir radies ievērojams daudzums vērtīgu darbu kā literaturā, tā teatra un kino mākslā. Taču vēl daudz darba priekšā, lai pilnīgi un līdz galam izpildītu partijas gudros norādījumus.

Par to, cik auglīgi ideoloģiskā darba frontē ir bijuši pēdējie divi gadi, skaidru liecību dod ieskats mūsu republikas teatru dzīvē.

Kā zināms, savā 1946. gada 26. augusta lēmumā VK(b)P CK norādīja, ka «dramatisko teatru repertuara pašreizējā stāvokļa galvenais trūkums ir tas, ka padomju autoru lugas par laikmetīgām temām faktiski izstumtas no valsts lielāko dramatisko teatru repertuara.» Šo kļūdu labodami, mūsu teatri un dramaturgi divu gadu laikā ir veikuši lielu darbu un sasnieguši nopietnus panākumus. Tieši šai laikā radās tādas lugas kā Arvida Griguļa «Kā Garpēteros vēsturi taisīja» un «Māls un porcelans», Jūlija Vanaga «Satikšanās krastā», Andreja Upīša «Spuldzes maisā», Aleksandra Gļekova «Dzīves straume», Annas Brodeles «Upesciema pavasaris», Elīnas Zālites «Atgūtā dzimtene», Anatola Liepiņa balets «Laima». Tuvākajā laikā inscenēs Friča Rokpelņa lugu «Raiņa jaunība» un Annas Brodeles «Skolotājs Straume». Tai pašā laikā republikas teatri ir parādījuši skatītājam virkni labāko laikmetīgās padomju dramaturģijas sasniegumu.

Padomju lugu uzvedumiem mūsu republikas teatri ir centušies veltīt vislielāko uzmanību, tāpēc lielākā daļa šo izrāžu kļuva par radošās attīstības jauniem etapiem. Par to liecina padomju valdības augstās balvas — Staļina premijas piešķiršana izrādes «Māls un porcelans» veidotājiem Latvijas PSR Valsts Dramas teatrī, to pašu liecina arī Latvijas PSR Valsts Dailes teatra mākslinieku apbalvošana ar ordeņiem un medaļām pēc šā teatra viesizrādēm Maskavā.

Paveikts ir daudz. Bet tas, kas vakar vēl bija mērķis, šodien ir jau aiz muguras un uzliek pienākumu virzīties vēl tālāk uz priekšu. Savos lēmumos partija aicina uz cīņu par idejiski un mākslinieciski augstu, pilnvērtīgu mākslu. Mūsu jaunajā republikā šī cīņa īstenībā ir tikai sākuma stadijā. Mākslas lietu pārvaldei un Latvijas Padomju rakstnieku savienībai vēl daudz darba priekšā, lai izpildītu partijas prasību par laikmetīga padomju repertuara radīšanu.

Tiesa, Latvijas Padomju rakstnieku savienība ir noorganizējusi dramaturģijas sekciju, bet tās darbība nekādā ziņā neapmierina. Divu gadu laikā ir notikusi tikai viena plaša latviešu dramaturģijas aktualām problemām veltīta apspriede. Žurnals «Karogs» sistematiski publicē gandrīz visas mūsu dramatiķu jaunās lugas, toties novārtā atstāj dramaturģijas un teatra kritiku. Bez attīstītas kritikas nav iespējama mākslas un literaturas normala augšana, bet mūsu teatra kritika aprobežojas ar īsām recenzijām laikrakstos. Turklāt šīs pašas īsās recenzijas ne vienmēr aizsniedz pietiekami augstu līmeni. Neapmierina arī darbs ar jaunajiem dramatiķiem. Pēdējo divu gadu laikā ir radušies jauni prozaiķi un dzejnieki, bet teatru repertuara sarakstos nav atrodams neviens jauna autora vārds. Šai lietā atbildīgi arī teatri.

Ne vienmēr tiek izpildīta partijas prasība, lai teatri radikali uzlabotu laikmetīgo padomju lugu uzvedumus. Piemēram, Valsts Krievu dramas teatrī padomju lugu uzvedumi šai gadā ir daudz vājāki par klasisko lugu uzvedumiem. Šā teatra vadība aizgājusi tik tālu, ka Rietumeiropas klasiķa lugas uzvedumam uzaicina specialu mākslinieku, no Maskavas izsauc komponistu, bet padomju lugas tai pašā laikā iestudē visai paviršī vai pat gluži melīgi, kā to savā rakstā, runājot par lugas «Par draugiem un kara biedriem» uzvedumu, atzīmē biedrs A. Pelše. Formalistiska pieeja darbam redzama arī tādos padomju lugu uzvedumos kā «Slava» un «Ļubova Jarovaja» Daugavpils Krievu dramas teatrī.

Latviešu padomju autoru lugas plaši izmanto Valsts Dailes teatris. Šajā gadā vien parādījās divas jaunas oriģinallugas, kas abas skar nopietnas, aktualas tēmas (kolchozu celtniecība un «pārvietoto» personu problema). Pašlaik šeit gatavo jaunu latviešu padomju lugu. Turpretim Valsts Dramas teatris, kas šajā gadā tāpat parādījis divas padomju lugas (vienu latviešu, otru tulkotu), pacelto problemu aktualitates ziņā ievērojami atpaliek. Nopietni atpaliek mūsu operteatru repertuars. Latviešu padomju operas radīšana virzās nepieļaujami gausi. No latviešu padomju autoru darbiem gluži neattaisnojami atteicies Jelgavas teatris. Pilnīgi neciešams stāvoklis radies Muzikalās Komedijas teatrī. 1948. gadā šeit vispār nav iestudēts neviens laikmetīgs padomju darbs, toties zeļ ļoti vājie «Silvas» un «Rozmarijas» uzvedumi.

Par šiem un vēl citiem trūkumiem teatru darbā jārunā tieši pašlaik, jo nupat sākas jaunā teatru sezona. Turklāt pašlaik varam runāt ne tikai par darbu iepriekšējā ziemā, bet arī par vasaras sezonu, kas bija ļoti bagāta daudzpusīgām un interesantām viesizrādēm. Gorkija vārdā nosauktā Maskavas Dailes teatra lieliskās viesizrādes ne tikai uz ilgiem laikiem paliks rīdzinieku atmiņā, bet, būdamas augstākā mērā idejiskas un meistariskas skatuves mākslas paraugs, labvēlīgi ietekmē visu mūsu republikas teatru attīstību. Daudz ko mācīties bija arī no Sarkanarmijas Centrālā teatra mākslinieki, kas Rīgā un Liepājā rādīja virkni spilgtu inscenējumu. Zaņkoveckas vārdā nosauktā Ļvovas ukraiņu teatra viesizrādes, kuras šodien noslēdzas, tāpat kā Minskas ebreju teatra uzstāšanās spilgti parādīja nacionalo kulturu uzplaukumu padomju zemē. Arī šīs izrādes darīs bagātāku Padomju Latvijas skatuves mākslu.

Cīņa par idejiski un mākslinieciski pilnvērtīgu teatra mākslu nākamajā sezonā jāsaskaņo ar mūsu republikas teatru organizatoriskās un saimnieciskās stiprināšanas darbu, pamatā liekot PSRS Ministru Padomes lēmumu šai jautājumā. Šķirt šos divus uzdevumus ir rupja un bīstama kļūda. Atteikšanās no «apgādājamo» prakses vispirmā kārtā prasa inscenējumu idejiskās un mākslinieciskās vērtības celšanu. Tikai tad iespējami saimnieciski panākumi, kā to spilgti apliecina vairāku republikas vadošo teatru darbs. Allaž der atcerēties biedra Ždanova vārdus, ka «mūsu tautas prasību un gaumes līmenis ir pacēlies ļoti augstu un tas, kurš negrib vai neprot pacelties līdz šim līmenim, tiks atstāts aizmugurē.»

Runājot par izrāžu vērtību, jāatzīmē vēl viena diemžēl, daudziem teatriem raksturīga parādība. Parasto, kārtējo izrāžu līmenis ievērojami atšķiras no pirmizrāžu līmeņa, turklāt nevis uz labo pusi, kā to vajadzētu gaidīt, bet gan uz launo pusi. Šo nepieļaujamo parādību var izskaidrot vienīgi ar neatbildību skatītāja priekšā, kurš katru izrādi uzskata par tikpat svarīgu notikumu kā pirmizrāde.

Lai vienmēr izrādēs uzturētu augstu idejisko un profesionalo līmeni, nepieciešams, lai teatri uzmanīgi uzklausītu skatītāja balsi, biežāk apmeklētu skatītāju viņa rūpnīcā, klubā, kolchozā, organizētu satikšanos ar skatītājiem, plaši apspriestu savas izrādes un darba plānus. Visi šie, labāko padomju teatru pārbaudītie līdzekļi krietni pakalpos mūsu skatuves mākslas tālākam uzplaukumam.

Savos lēmumos par ideoloģiskā darba jautājumiem boļševiku partija ir stingri norādījusi, ka «padomju literaturai un mākslai nav un nedrīkst būt citu interešu kā tautas intereses, valsts intereses». Tauta prasa kaujniecisku, partejisku mākslu. Šis vienīgi pareizais ceļš vedīs mūs uz jaunām uzvarām.

Bruno Saulītis

Jūras brigade

Dun tālu vētras nemitīgie auri,
Vējš, dzīdams lietu, putu rakstus jauc,
Ir nakts, bet viļņu trakošanai cauri
Pa bangām jūrā motorlaivas brauc.

Šļāc ūdens sāļums skarbās vīru sejās,
Pār stāviem viļņi aukstas šaltis lej.
Bet laivas trauc, jo arī šonakt zvejā
Loms bagāts jāgūst jūras brigadei.

Art viļņu laukus — tā ir viņu slava.
Un spītēt aukai — vīru gods un prieks.
Par drošo sirdīm vētrai varas nava, —
Viss notiek tā, kā cilvēks grib un liek.

Un vīri grib, lai viņu joma mīļā
Un viso dzimtā zeme, kas aiz tās,
Ar katru dienu saulē atmirdz zviļāk
Un noskan gaišāk dziesmās priecīgās.

Šīs dzīves dēļ jau nedrīkst palikt malā,
Kad ūdens dziles sabangotas kaist,
Mirdz zivju sudrabs laivās līdz pat malām
Kā rīta ausmas gaišums dārgs un skaists.

•

Klau, stājas vējš, bet viļņi tur un te
Vēl putu kalniem traukties liek pret jomu,
Kur, vedot vētras naktī gūto lomu,
Brauc lepni krastā jūras brigade.

GRĀMATA — padomju tautas audzinātāja

JĀNIS GRANTS

Nav nemaz iespējams pārāk augsti novērtēt grāmatas nozīmi atsevišķu tautu un visas cilvēces attīstības gaitā. Vēl sen pirms Gutenberga, pirms grāmatu iespiešanas tehnikas atklāšanas, rakstītais vārds ir bijis cilvēka saucējs uz priekšu, ir bijis cilvēka garīgo spēku izdaiļotājs, stiprinātājs un mobilizētājs. Kā spoža lāpa laba grāmata allaž ir rādījusi cilvēcei ceļu uz priekšu, cauri vergu iekārtas, feodalisma un kapitalisma naktij ir vedusi cilvēci — un padomju tautas jau atvedusi — līdz patiesai brīvībai, līdz socialismam.

Grāmatas milzīgo lomu tautu dzīvē ļoti labi izpratusi arī reakcija, darba ļaužu apspiedēji visos laikos un visās zemēs. Tāpēc nekad nav trūcis grāmatu, kas, valdošo šķiru uzpirktu rakstītāju sacerētas, nikni apkaro tautu progresivās tendences, cenšas saduļķot un saindēt lasītāju apziņu. Un šķiet, ka reakcionarā grāmata vēl nekad līdz šim nav bijusi tik tumsoņiga, tik kaitīga cilvēka attīstībai, tik naidīga pret visu cēlo, skaisto, tautas interesēm atbilstošo — kā valdošo šķiru literarā produkcija tagadējā Rietumeiropā un Amerikā.

Bet cilvēces attīstība nav apturama, gaisma ir stiprāka par tumsu, laba, progresivā grāmata uzvar melno, reakcionaro grāmatu. Sestajā daļā zemeslodes jau vairāk nekā 30 gadu grāmata cilvēkam ir mīļš draugs, gādīgs skolotājs un drošs vadītājs. Revolucionarais patiesības vārds arvien drosmīgāk un spēcīgāk paceļ balsi kapitalistiskajā pasaulē, aicina apspiestos strādniekus un zemniekus celties cīņai par savām tiesībām, māca viņiem arvien ciešāk iemīlēt visas pasaules darba ļaužu drošāko balstu, lielo socialisma zemi — Padomju Savienību.

Bargajā cīņā pret fašismu 100 miljoni cilvēku ir satriekuši kapitalisma varu Austrumeiropas tautas demokratiju valstīs. Nekad vairs kapitalista nāvējošie taustekļi nežņaugs šo 100 miljonu cilvēku miesu un dvēseli, nekad vairs kapitalists nebarosies no šo cilvēku sviedriem un asinīm. Padomju tautu cildenais piemērs rāda viņiem ceļu uz socialismu. Un šajā lieliskajā ceļā brīvību atguvušās tautas pavada laba grāmata. Tā stāsta par cilvēka sasniegumiem padomju zemē, rāda nākotnes perspektivas, māca cīnīties pret tumsu, pret reakciju.

Daudz skaistu un patiesu vārdu par grāmatu ir pateicis lielais padomju literaturas pamatlicējs un neaizmirstamais padomju rakstnieku audzinātājs Maksims Gorkijs. «Es mīlu grāmatu», viņš rakstīja, «es nevaru runāt par grāmatu citādi kā ar visdziļāko savilņojumu, ar līksmu entuziasmu. Par visu, kas manī ir labs, esmu pateicību parādā grāmatai.»

Visi kulturalie, progresivie ļaudis visā pasaulē — un it īpaši jaunatne — pazīst un mīl Maksimu Gorkiju. Katrs cilvēks, kam dārga brīvība un patiesība, ir no visas sirds pateicīgs Gorkijam par viņa neatsveramo ieguldījumu skaudrajā cīņā par satrunējušā kapitalisma satriekšanu un tikpat neatlaidīgajā cīņā par jaunās socialistiskās sabiedrības nostiprināšanu un izveidošanu, par jaunā padomju cilvēka attīstīšanu un audzināšanu.

Un ja šāds liels, cilvēces labākajai daļai tik tuvs un dārgs rakstnieks pats saka, ka grāmata devusi viņam pašu galveno dzīvē, tad kur gan lai citur meklējam pārliecinošāku apliecinājumu grāmatas izcilajai lomai un nozīmei?

Jau ilgus gadus ļoti svarīgu vietu grāmata ieņem arī latviešu tautas dzīvē. Tautas atmiņā nekad neizgaisīs tie dzīvinošie impulsi, kādus latviešu ļaužu revolucionarajai kustībai deva Ļenina-Staļina partijas izdevumi, Raiņa, Andreja Upīša un citu progresivo rakstnieku literarie darbi. Kā vareni zobena cirtieni šīs grāmatas grāva un ārdīja trijkāršo apspiestības jūgu, kuru latviešu strādniekam, zemniekam un inteliģentam bija uzvēlis carisms, vācu barons un pašmāju kapitalists.

Brīvības vārdus vēstījošā grāmata turpināja cīņu arī buržuaziskās Latvijas laikā, kad smacīgs mietpilsonisks tvans centās paralizēt jebkuru dzīvību kā saimnieciskajā, tā kulturalajā laukā. Dziļā pagrīdē padzītie revolucionari, tāpat kā tie cīnītāji, kurus buržuazija bija ieslodzījusi aiz biezajiem cietumu mūriem, allaž griezās pie grāmatas kā pie visasākā cīņas ieroča. Grāmata mācīja viņus pamatīgāk un vispusīgāk izprast dzīvi un sabiedrības attīstības likumību, grāmata rūdīja un stiprināja gribu izcīnīt brīvību, grāmata mācīja ciešāk un patiesāk ieņemt cilvēku, grāmata mācīja niknāk un nesamierināmāk ienīst apspiedēju.

Tās bija labas un varenas grāmatas, gan Padomju Savienības rakstnieku un latviešu revolucionaro literatu, gan arī Rietumeiropas un Amerikas gaišāko un godīgāko cilvēku sarakstītas, kas kļuva par latviešu strādniecības revolucionarās cīņas arsenala pamatu.

Toties nožēlojams nespēks, mākslinieciska un idejiska degradēšanās arvien spilgtāk tai laikā kļuva redzama buržuaziskajā literaturā. Salkana erotiska tīksminināšanās, slimīga rakņāšanās pa buržuja izkurtējušās dvēseles visnetīrākajiem kaktiem un mulkīga pusdzimtnieciskās budziskās iekārtas slaviņāšana bija «baltās» Latvijas literaturas visraksturīgākās pazīmes. Un jau buržuazijas valdīšanas laikā šīs pazīmes skaidri norādīja, ka valdošā šķira ir neglābjami sasirgusi un novecojusi, ka tās bojā eja ir drīza un nenovēršama.

Šodien grūti novērtēt, kādu postu buržuaziskā literatura nodarīja ievērojamai latviešu jaunatnes daļai. Lai arī šī literatura bija acīm redzami nespēcīga, taču pūšanas un trūdēšanas process, kās tik intensivi norisa šajā literaturā, nevarēja nesaindēt mūsu jaunatni, īpaši skolu jaunatni, jo valdošā vara to piespieda «baroties» ar to kaitīgo barību, kuru gatavoja ulmaniskie literati.

Tāpēc buržuazijas valdīšanas laika atlieku izskaušana no jaunatnes apziņas, cīņa pret buržuaziskās ideoloģijas atliekām ir viens no vissvarīgākajiem padomju grāmatas uzdevumiem.

Tāpat kā visas dzīves nozares, arī mūsu literatura un grāmatniecība veselīgus pamatus plaukšanai un attīstībai ieguva tikai ar padomju varas nodibināšanos Latvijā. Kalpošana tautai, centieni palīdzēt republikas darba ļaudīm jo ātri uzcelt socialismu, kļuva par latviešu grāmatas vienīgo uzdevumu. Milzu tiražās no tipografijām sāka plūst grāmatas par marksisma-ļeņinisma pamatjautājumiem, latviešu, krievu un ārzemju labāko rakstnieku daiļdarbi, ceļu uz tautas sirdi atrada viscildenākās, visprogresivākās idejas.

Fašistu nodevīgais iebrukums uz laiku pārtrauca šo raženo darbu. Bet arī Tēvijas kara bargajās dienās grāmata nepārtrauca kalpot tautai, kopā ar varonīgajiem strēlniekiem, partizaniem un cīnītājiem darba frontē tuvā vai tālā aizmugurē palīdzēja izkarot uzvaru. Ikviens karavīrs zina pastāstīt par grāmatas ciņu gaitām, zina pastāstīt, kā Andreja Upīša, Viļa Lāča, Jāņa Sudrabkalna un citu latviešu prozas un dzejas meistaru sacerējumi darīja asāku sarkano strēlnieku durkli, palīdzēja snaipera lodei nemaldīgi atrast ceļu uz ienaidnieka sirdi, kveldināja naidu pret fašistiskajiem okupantiem, rūdīja un stiprināja dzimtenes mīlestību.

Šodien grāmata ir neatsverams palīgs, dārgs un vajadzīgs līdzgaitnieks jauncelsmes darbā.

Jaunais, lielais, joprojām nemitīgi augošais padomju cilvēks ir mūsu grāmatas varonis, par šā cilvēka varonību, par viņa skaisto dvēseli, par viņa darbu un viņa uzvarām šodien runā mūsu grāmata. Tā runādama, grāmata palīdz veidot, virzīt uz priekšu dzīvi un cilvēku. Un šeit tieši redzama būtiskā atšķirība starp buržuazisko grāmatu un padomju grāmatu. Buržuaziskā grāmata velk cilvēku atpakaļ, apgāna viņa dvēseli ar dubļiem un netīrumiem. Padomju grāmata, turpretim, virza cilvēku uz priekšu, bagātina un daiļo viņa dvēseli.

Bet padomju grāmata nesalīdzināmi pārāka par buržuaziskajiem izdevumiem ne tikai idejiskās vērtības ziņā. Nesalīdzināmi plašāka arī tās izplatība tautā.

Buržuaziskās Latvijas grāmatniecības visražīgākajā gadā — 1936. gadā — Latvijas izdevniecības izdeva nedaudz vairāk par 4 miljoni eksemplāru grāmatu un brošuru. Bet jau pirmajā pēckara gadā — 1945. gadā — Padomju Latvijas Valsts izdevniecība laida klajā 9,5 miljoni grāmatu. Turpmākajos gados grāmatu izdošanas intensitate vēl vairāk palielinājās.

Milzu nozīme latviešu tautas idejiskajā dzīvē ir marksisma-ļeņinisma klasiķu darbu izdošanai. Latviešu lasītājs savā dzimtajā valodā var studēt biedra Staļina rakstus. Jau iznākuši 7 sējumi. Iznāk Ļenina raksti un citi svarīgākie marksistiskās literaturas sacerējumi. Par gluži nepieciešamu grāmatu kļuvis «Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) Partijas vēstures īsais kurss.»

Liels un nepieciešams darbs paveikts skolu jaunatnes apgādāšanā ar mācību grāmatām. Uz patiesas zinātnes pamātiem dibinātas, metodiski pareizi izkārtotas, tās ir svarīgs līdzeklis mūsu jaunatnes audzināšanā par pilnvērtīgiem, pamatīgi izglītotiem cilvēkiem, īstiem padomju zemes patriotiem.

Un — kā jau teikts — aizvien lielāku lomu mūsu tautas un jo sevišķi mūsu jaunatnes audzināšanā iegūst jaunā latviešu padomju daiļliteratura. Andrejs Upītis, Vilis Lācis, Jānis Sudrabkalns, Anna Sakse, Arvīds Grigulis, Indriķis Lēmanis, Valdis Lukss, Aleksandrs Čaks, Jūlijs Vanags, Jānis Grots un vairāki citi mūsu prozaiķi, dzejnieki un dramatiķi ir kļuvuši par tuviem draugiem, gādīgiem palīgiem un prasmīgiem audzinātājiem tūkstošiem darba ļaužu gan Latvijas pilsētās, gan laukos.

Nupat notiekošā grāmatu dekada būs labi veikusi savu uzdevumu, ja tā vēl vairāk kāpinās un nostiprinās latviešu strādnieku, zemnieku un inteliģences, latviešu jaunatnes mīlestību uz padomju grāmatu, uz savu literaturu.

NAUDAS BALVAS UN GODA RAKSTI PAR LABU DARBU KULTURAS UN IZGLĪTĪBAS LAUKĀ

Latvijas PSR Ministru Padome nesen apstiprinājusi kulturas un izglītības iestāžu komitejas priekšlikumu par labāko republikas kulturas, tautas namu, biblioteku un muzeju apbalvošanu. Pirmā premija piešķirta Zantes pagasta tautas namam (vadītāja b. Stepene). Bez tam naudas premijas vēl saņems Ludzas apriņķa kulturas nams (vadītāja b. Paņkova), Vandzenes un Zalves pagasta tautas nami (vadītāji b. b. Vilks un Ositis), Talsu apriņķa bibliotēka (vadītājs b. Tāle), kā arī Jēkabpils un Ventspils novadu pētīšanas muzeji (vadītāji b. b. Štokmanis un Šulcs).

Vairāk nekā 60 tautas nami, bibliotēkas un muzeji saņems kulturas un izglītības iestāžu komitejas goda rakstus. Tie piešķirti arī Talsu, Jelgavas, Bauskas, Valmieras, Ventspils un Gulbenes apriņķa kulturas un izglītības iestāžu nodaļām.

E. Laipnieks

Grāmatu apskats

Piecgades celtnieki

E. Cers. VEF izcilie ļaudis. Latvijas valsts izdevniecība, Rīgā, 1948.

Pelnītu ievērību iegūst E. Cera grāmata «VEF izcilie ļaudis», kas plašās lasītāju masas iepazīstina ar šīs fabrikas varonīgajiem ļaudīm, kas straujos tempos likvidējuši smagos postījumus, kurus VEFam nodarīja hitlerieši, ar katru gadu kāpinājuši sava darba produkciju, ražošanas kulturu un techniku, spriegas socialistiskās sacensības rezultatā jau 1946. gadā izcīnot pirmo vietu PSRS Sakaru līdzekļu rūpniecības ministrijas uzņēmumu vidū, saņemot PSRS Ministru Padomes ceļojošo Sarkano karogu.

Atsevišķās savas grāmatas nodaļās autors ar konkretiem faktiem un materialiem parāda, kā rūpnīcas direktora b. Gailes, tās galvenā inženiera b. Egles, VEFa komunistu vadībā fabrikas kolektīvs atrisinājis vissarežģītākos uzdevumus, pārvarējis ne vienu vien grūtību.

«Socialistiskajā sacensībā plaši izraisījās stachanoviešu un racionalizatoru kustība, kas izšķirīgi ietekmēja ražošanas plāna izpildi», — raksta autors un iepazīstina lasītājus ar rindu VEFa darba pirmrindnieku, kas kopā ar VEFa kolektīvu jau 1947. gada sākumā nolēmuši piecgades uzdevumus veikt 3 gados un 10 mēnešos.

Stachanovietes komjaunietes Lonijas Baumanes, urbējas komjaunietes Rachiles Faļkovas, komjaunietes Katrinas Kuzminas, kas dienas normu pārsniedz par vairāk nekā 1000 procentiem, ražošanas novatoru Jāņa Himpeļa, kas izpildījis jau 8 gadu normu, Annas Krustkopas, kas izpildījusi jau 7 gadu normu un daudzu citu vefiešu panākumi ir spilgtākā liecība, ka rūpnīca šo savu ļēmumu realizēs.

Nodaļā «Cīņā un darbā» autors zīmē vefiešu — atvaļinātā gvardes leitnanta Aleksandra Kalniņa, zenitartilerijas tēmētāja Erika Strauberga, artilerijas izlūka Aleksandra Graša tēlus. Šie varonīgie frontinieki ar tādu pašu drosmi un neatlaidību, kā viņi gāja kauju ugunīs, tagad stāv darba frontē, solo savas rūpnīcas labāko ļaužu priekšgalā.

Ražošanas darba pirmrindniekos VEFā redzam Ļeņina komjaunatnes pārstāvjus — jauniešu triecienbrigažu organizētājus un vadītājus — Birutu Kreišmani, Jevgeņiju Chludeņevu un citus, jauno komunistu Eduardu Freibergu, Matrosova kustības iniciatoru VEFā. Tur redzam technologus un izgudrotājus Aleksandrovu, Maneku, Akmentiņu, Viksni, Iļķēnu un daudzus citus, par kuru darba sasniegumiem raksta autors. Lai par viņiem iegūtu priekšstatu, katram pašam jāizlasa E. Cera grāmata, kuras pēdējā nodaļā «Rītdienas ceļos» autors rāda, kāda izskatīsies VEFa rūpnīca piecgades beigās, cik šī rūpnīca izgatavos radioaparatu, dispečeru komutatoru, telefona aparatu, automatisko telefona centraļu, šachtu telefona aparatu. Šo pēdējo nodaļu lasot, uzzinām par VEFa strādnieku pilsētiņu, kura ar moderniem namiem, apstādījumiem un dārziem būs izveidojusies pie Juglas ezera.

Grāmatu «VEF izcilie ļaudis» sarakstījis žurnālists, kas labi pazīst šo rūpnīcu un tās kolektīvu, Lietiški un bez liekiem puškojumiem viņš lasītājiem sniedz spilgtu materialu, kas valdzina un pārliecina ar savu konkrētību, dzīves īstenības sugestējošo elpu. Izlasot šo grāmatu, rodas vēlēšanās, lai jau vistuvākajā laikā iznāktu tai līdzīgas par citiem Padomju Latvijas rūpniecības uzņēmumiem un citām mūsu fabrikām un rūpnīcām. Gribētos, lai to autori lielāku vērību piegriež rūpnīcu vēsturei, parādot darba ļaužu nebrīvi un beztiesību kapitalisma apstākļos, kad strādnieku darba auglus piesavinājās fabrikanti.

Beidzot jāatzīst, ka E. Cera grāmata par VEFu un vefiešiem ļoti iespaidīgi atgādina mums, rakstniekiem, ka līdz šim vēl arvien mēs esam parādnieki mūsu stachanoviešiem, racionalizatoriem, technikas novatoriem, inženieriem un konstruktoriem, kuru darbam, pārdzīvojumiem, domām un jūtām daudz dziļāk un plašāk, nekā to mēs, varam prasīt no šīs grāmatas, jāatspoguļojas mūsu romanos, lugās, stāstos un poemās.

Meinhards Rudzītis

Grāmatu dekada republikā

Latvijas Valsts izdevniecība Aspazijas bulvari 7 atklājusi plašu grāmatu izstādi. Tur redzamas visas padomju laikā izdotās grāmatas un citi izdevumi. Apmeklētāji var iepazīties ar preses un lasītāju atsauksmēm par atsevišķām grāmatām.

*

Valsts bibliotekā grāmatu dekadai veltītajā izstādē pārskatāmi izvietotas vairāk nekā 1000 grāmatas dažādās valodās. Atsevišķi stendi veltīti Ļeņina un Staļina darbiem un grāmatām, kuru autoriem piešķirtas Staļina premijas. Redzama vieta ierādīta techniskajai literaturai. Noorganizēta arī grāmatu pārdošana. Bērnu lasītavā iekārtota bērnu literaturas un skolas grāmatu izstāde.

*

Padomju Latvijas rakstnieki un Valsts izdevniecības darbinieki aktivi piedalās arodbiedrību un darba vietu klubu un bibliotēku, uzņēmumu un iestāžu grāmatu dekadai veltītajos vakaros. Tādi vakari jau notika Valkā, Ventspilī, Cēsīs, Jelgavā, Bauskā, Smiltenē, vairākos Rīgas uzņēmumos un bibliotekās — «Zasulauka Manufakturā», «Kvadratā», «VEFā», «Varonī», 7. bibliotekā, Valsts bibliotekā u. c. Savus jaunākos daiļdarbus lasījuši rakstnieki A. Grigulis, J. Grants, J. Grots, A. Čaks, P. Vīlips, M. Rudzītis, E. Dambūrs, V. Brutāne, V. Grēviņš u. c.

*

LPSR Tirdzniecības darbinieku arodbiedrības klubā Valņu ielā 32 atklāta plaša grāmatu izstāde, noorganizēta grāmatu pārdošana. 20. augustā klubā notika plašs sarīkojums, ko organizēja Rakstnieku savienība, Valsts izdevniecība un LPSR tirdzniecības darbinieku republikāniskā komiteja. Sarīkojumā piedalījās dzejnieki V. Lukss, A. Imermanis, M. Kroma un Ed. Dambūrs.

*

Labi iekārtots grāmatu stends darbojas VEF strādnieku klubā, kuru vada Centrālās grāmatnīcas kolportieris b. Cauka. Daudzi stenda apmeklētāji parakstās uz Ļeņina un Staļina rakstu izdevumiem (latviešu valodā). Grāmatu stendi darbojas arī vairākos VEF cechos un sarkanajos stūrīšos.

*

LVU zinātniskajā bibliotekā atklāta grāmatu izstāde, kas iepazīstina jaunos studentus ar padomju zinātniskās un daiļliteraturas bagātībām.

Rīgas Staļina rajonā literaturas izplatīšanai izraudzīti 112 aktivisti. Katram kolportierim sakomplektēta bibliotēka, kurā ietilpst politiskā, zinātniskā un daiļliteratura.

*

Grāmatu tirdzniecības trests vairākās vietās Rīgā atvēris grāmatu galdus, kur iespējams iegādāties dažāda satura grāmatas un parakstīties uz Ļeņina un Staļina rakstiem. Grāmatu galdi darbojas stacijas laukumā, Vērmanes dārzā, 1905. g. parkā, Āgenskalna tirgū, Vidzemes tirgū, Mežaparkā, Zemitāna laukumā u. c. Grāmatu stendi iekārtoti Zinātņu Akademijā, LVU, Lauksaimniecības Akademijā, marksisma-ļeņinisma vakara universitatē, daudzos uzņēmumos un ministrijās.

*

Cēsu apriņķa kulturas namā atklāta plaša padomju grāmatu izstāde. Izcila vieta ierādīta marksisma-ļeņinisma klasiķu darbiem un sabiedriski politiskai literaturai. Speciāls stends veltīts grāmatām par lauksaimniecības kolektivizacijas jautājumiem. Pirms izstādes atklāšanas rakstnieks A. Grigulis referēja par padomju grāmatas nozīmi. A. Čaks un J. Plaudis lasīja savas dzejas. Apriņķī darbojas apmēram 90 grāmatu iznēsātāju. Kulturas nams noorganizējis aģitbrigades, kas izbrauc labības kulšanas vietās. Cēsu labības sabērtuvē ierīkots sarkanais stūrītis un lasītava.

*

Daugavpils rūpnīcās, uzņēmumos, iestādēs notiek lasītāju konferences. Komjaunatnes pilsētas komiteja rīkoja jauno lasītāju vakaru. Dalībnieki noklausījās referatu par padomju literaturu. Komjaunieši aktivi piedalās grāmatu izplatīšanā.

*

Kuldīgā 24. augustā notiks skolotāju lasītāju konference par A. Tolstoja romanu «Sāpju ceļi». Grāmatu dekadā aktivi piedalās komjaunieši un jaunieši. Vārnes pagasta bibliotekā pagasta komjaunietis b. Austers jauno lasītāju konferencē referēja par B. Polevoja grāmatu «Stāsts par īstu cilvēku». Jauno lasītāju vakari notiks arī citu pagastu centros un kolchozos. Par grāmatu iznēsātājiem darbojas 53 komjaunieši.

*

Jelgavas apriņķa rūpniecības kombinata strādnieki dekādas pirmajās dienās iegādājās grāmatas vairāk nekā par 2000 rubļiem. Aktīvi darbojas grāmatu kolportieris b. Egle. Jelgavas ādas fabrikā atklāta grāmatu izstāde, kas popularizē jaunākās padomju grāmatas.

*

Ventspils Centralajā strādnieku klubā atklāta grāmatu izstāde. Notika satikšanās ar dzejniekiem J. Grotu, P. Vīlipu un V. Grēviņu. Te darbojas ap 60 grāmatu izplatītāju, kurus izraudzījušas pilsētas arodorganizacijas. Vairāk nekā 40 cilvēku šim darbam devusi apriņķa komjaunatnes organizacija. Par grāmatu kolportieriem darbojās arī 30 skolotāji.

*

Rēzeknes apriņķa iedzīvotājos lielu atzinību ieguvušas apriņķa grāmatu tirdzniecības darbinieku sakomplektētās individuālās bibliotekas, kurās ietelp daiļliteratura, literatura par piecgades uzdevumiem, agrotechniku utt. Jau sakomplektēts 2000 individuālo bibliotēku. Maltā atvērts otrs grāmatu veikals. Darbojas velosipedistu grāmatu kolportieru brigade.

*

Ludzas tautas nams iekārtojis pārvietojamās grāmatu izstādes apriņķu kolchozos. Pēc izstāžu apskates un pārrunām par grāmatu nozīmi kolchoznieki iegādājās jaunāko literaturu.

*

Sakarā ar grāmatu dekadu Slokas pilsētas bibliotekā atklāta jaunāko grāmatu izstāde. Bibliotekas vadītājs b. Sproģis parūpējies, lai bibliotekā būtu pilnīgi visa Padomju Latvijas laikā latviešu valodā izdotā lauksaimniecības, politiskā un daiļliteratura. Krietni daudz lasāmvielas jau ir arī krievu valodā. Pavisam bibliotekai ir ap 5000 grāmatu, bet telpas nelielās platības dēļ izstādītas tikai pašas vērtīgākās un jaunākās, vairāki simti kopskaitā. Izstāde ik dienas kupli apmeklēta.

*

Pēdējā laikā vairākas Cēsu apriņķa pagastu bibliotekas uzsākušas vērtīgu pasākumu — lasītāju konferenču organizēšanu.

Nesen viena no plašākām lasītāju sanāksmēm notika Raiskuma pagastā. Sapulcējušies vietējā tautas nama literarā pulciņa dalībnieki, komjaunieši un citi grāmatu mīlotāji rosīgās bibliotekares b. Krūmiņas vadībā iztirzāja A. Sakses romanu «Pret kalnu».

Sērmūkšu pagasta bibliotekas organizētajā lasītāju konferencē iztirzāja Staļina premijas laureata Borisa Polevoja grāmatu «Stāsts par īstu cilvēku». Nosļēgumā skolotāja b. Ciekure referēja par lielākā padomju dzejnieka Vladimira Majakovska dzīvi un darbiem.

Līdzīgas sanāksmes notikušas Drustos, Gatartā un citur.

Ausainā cepure

V. TORDUA
(bijušais latviešu divizijas virsnieks)

Smagi piekrautā pusotrtonnīgā mašīna, pēdējo reizi norūkusi un grambās nogāzelējusies, apstājās pie ciema kooperativa durvīm.

Kārlis Priede nesteigdamies piecēlās no sola puķu dārziņā, kur, gaidīdams ierodamies mašīnu, jau krietnu pusstundu bija pārspriedis ar savu veco draugu, ciema kalēju Vēciņu, iespēju samontēt vēl vienu kuļammašīnu no vecajām, apkaimē salasītajām daļām.

— Jāiet pieskatīt, lai uzmanīgi izkrauj. Bez savas acs, zini...

Bet šoferis, jaunais, iedegušais Jancis, jau nesa lielu četrstūrainu saini, uzmanīgi turēdams to izstieptajās rokās — kā rūpīga saimniece pilnu bļodu.

— Klau, priekšsēdētāj, saņem dārgo kravu! Skaties, ko tev atvedu!

— Kas vēl var būt dārgāks? Katru dienu šefi kolchozam radio uztvērējus nesūta.

— Šefi kolchozam! Bet šodien ir kaut kas tev personīgi. Cel ārā pats no mašīnas!

Paškielējis uz smīnošā Janča pusi, — vai jaunais kucēns atkal nemuļķojas, — Kārlis ieskatījās pār mašīnas malu. Piecēlies no spraugas starp maisiem un kastēm, vienīgais pasažieris, stāvēdams ar muguru pret Kārli, centās nopurināt apmetnim biezo putekļu kārtu. Viņa stāvā Kārlim likās kaut kas pazīstams. Pasažieris pagriezās un pacēla kāju, lai nolēktu pār malu.

Nudien!... Taču šis dienvidnieka asais putna profils, gluži sprogainās melno matu cirtas, putekļu apsidrabotās dzintara krāsas acis, kas, — patuvu viena otrai, — spīdēja tik draiski iedegušajā sejā pretī Kārlim... Tas taču!...

Drusku uzkumpušie Kārļa pleci, zemes kopēja pleci, paši atriezās, viss ķermenis izslējās vingrs un it kā sastinga pa daļai jau aizmirstajā «miera» stāvoklī, un roka nevilus pacēlās pie izbāluša vecas cepures, kuras apmalē vēl bija manāma sarkanarmieša zvaigznītes ēna.

— Biedri komandieri!...

— Brīvi, brīvi! Es pats tagad esmu vienkārša cilvēks. — Atbraucējs viegli nolēca zemē un turpat, apskāvis Kārļa platos plecus, purināja un šūpoja viņu. — Ziņo nu! Kāds stāvoklis labības frontē? Nepaspēju ne iebraukt Rīgā no Gruzijas, atpūsties, apraudzīt vecos draugus atvaļinājuma laikā, kad pēkšņi uzzināju par tevi no biedriem. Stāsta — esot kļuvis varens kolchoza komandieris?

— Par priekšsēdētāju ievēlēja, — samulsušais Kārlis priecīgi smaidīja.

— Pirms ierados kolchozā, strādāju par sādžas desmita vilnvaroto. To lietuvēs kongresā Tukumā, teica, ka esot labākais visā apriņķī.

Ejot uz māju taisni pār nesen plauto āboliņa lauku, kur plūda salda smarža no zārdos kaistošā āboliņa, viesis arvien palūkojās Kārlī, kas soļoja blakus. Gluži tāpat saskanīgi, soli soli, viņi ne reizi vien bija gājuši kilometru pēc kilometra jau toreiz. Un taču pa šīm pašām vietām.

Marta, sārtiem vaigiem, drukna augumā, paskatījās pa logu, izdzirdusi rejam Brenci, kas, priekā iesmilkstēdamies, metās pretī saimniekam. Un nenogaidījusi ienākam vīru istabā, viņa steidzīgi aiztecēja pār pagalmu uz pagrabu. Atkal Kārlis nāk ar kādu pilsētnieku. Instruktors, rādās, vai kas cita? Nu, ko tad, lai paskatās, kā dzīvo jaunie kolchoznieki! Pie tukša galda nesēdināsim.

Atbraucējs mirkli apstājās uz sliekšņa, aplūkodams istabu — tīru, ar kārtīgi izklātām pašaustām grīdsegām, galdu pie loga, kur līdzenā kaudzītē bija saliktas grāmatas.

— Labi dzīvo. Vai pats cēli māju?

— Kur nu? Kopā ar ļaudīm. Pirmo gadu dzīvojām zemnīcās, bet pašreiz jau viss pagasts apbūvējies. Nule jau beidzam celt kolchoza ēkas.

— Braši vīri!

Viesis pārvilka ar roku pār gludi noēvelēto stenderi, kas vēl smaržoja pēc svaigas, sveķainas priedes.

No pretējās sienas viņā lūkojās spilgts krāsains plakats, kurā atsmaidīja kolchozniece baltiem zobiem, rokām apņēmusi zeltainu kūli, bet blakus plakatam, uz naglas...

Uztvēris viesa skatu, Kārlis pagājās uz priekšu un paņēma no sienas pakārto armijas ausaino cepuri.

— Vai pazīstat, biedri vecāko leitnant? Vai neatpraslsit?

— Kārli! Vai tiešām saglabāji?

— Kā tad ne?.. Piemina, visdārgākā. Vai atceraties, ka atvadoties uzdāvājāt?...

Ar tumšu roku viņš saudzīgi noglāstīja ādas cepures pelēko spalvu.

*

Tas notika Baltijas frontē, kādā izslavētās latviešu divizijas dalā.

Vienīgais cilvēks, kam bija balsstiesības blindažā, bija radists. Visi pārējie klusēja. Cilvēki saspringti klusēja, gaidīdami atbildi. Viens vārds, cik daudz gan tais brīžos nozīmēja viens pats vārds! Kapteiņa Ozolnieka rota bija atrāvusies no bataljona. Sakari ar to bija pārtrūkuši. Par tās likteni nekas nebija zināms. No trim turp aizsūtītajiem sakarniekiem neatgriezās neviens. Naidnieka uguns bez pārtraukuma sedza visus ceļus uz Ozolnieka rotu. Bet augstienei 90,0 bija jāizšķir uzbrukuma liktenis, un tieši Ozolnieka rotai bija uzdots ieņemt šo augstieni.

Bet, lūk, rota klusēja.

Pulka komandieris, gvardes pulkvedis Piesis, kas, riskēdams ar savu dzīvību, līšus bija atlīdis uz bataljona štaba blindažu pa visbīstamāko, notaļ apšaudīto rajonu, bija norūpējies. Viņš pastāvīgi lūkojās pulksteni, gan apsēdās, gan uztrūkās, nespēdams nosēdēt uz vietas, nervozi knaukšķināja pirkstiem... Mirkļi izšķīra uzdevumu. Pilnīgā klusumā blindažā neatlaidīgi, vienmuļi, aicinoši skanēja vārdi:

— ... Volga, Volga!... Es — Tereka, es Te-r-reka!... Kāpēc neatbildat?... Kāpēc neatbildat?... Volga... Volga...

Vēja svilpieni un gaudas, saceļot sniega vērpetes, sajaucās apdullinošā kakofonijā ar sprāgstošo lādiņu dārdiem, ložu un šķembu svilpieniem.

Bet radists joprojām neatlaidīgi sauca, vienmuļi, neapklusdams:

— ... viens, divi, trīs, četri, pieci... Dodu savienojumu... dodu savienojumu!... Viens, divi, trīs... Volga, Volga!...

Taču Volga klusēja. Ap blindažu sprāga naidnieka lādiņi, šķiezdami visapkārt nāvi. Apšaudīja katru zemes pēdu ap blindažu.

Laiks negaidīja. Velti pūlēdamies pārvarēt satraukumu, pulkvedis Piesis atkal uztrūkās kājās.

— Bataljona komandiera vietniek, gvardes vecākais leitnant Abašidze! — viņš pavēloši sauca.

Abašidze uztrūkās un it kā sastinga miera stājā pret pulkvedi, klausīdamies pavēles vārdos.

— ... celt rotu triecienā!

Pulkvedis mirkli klusēja, it kā uzsvērdams šo vārdu svarīgumu, tad piebilda:

— Laiks uzdevuma izpildei — divdesmit piecas minutes. Patlaban ir tieši desmit. Desmitos un divdesmit piecās ziņot, ka augstiene mūsu rokās.

Kas zina, kādēļ Abašidze pasmaidīja un smaids sastinga viņa nobālušajās lūpās. Viņam nebija laika domāt par nāvi, — bet nāve, līkās, nenovēršami gaidīja katru, kas riskētu iziet no blindažas. Viņš skaidri atkārtoja pavēli un izmetās ārā.

— Līšus, biedri komandieri, līšus!... — Abašidze izdzirda sava sakarnieka Priedes pazīstamo, rūpju pilno balsi.

— Griezies atpakaļ, atpakaļ, Kārli! — pirmoreiz viņš nosauca to vārdā. — Tev nav ko darīt ar mani. Vēl noderēsi.

Varbūt Priede, jaunais un kautrais lielā auguma puisis, arī paklausītu Abašidzem, ja būtu runa tikai par viņa paša drošību. Bet siltā rūpība, kas izskanēja parasti stingrā komandiera vārdos, aizgrāba viņu līdz asarām.

— Nē, biedri komandieri, nevar laist jūs vienu, — lauztā krievu valodā viņš atsaucās un vēl kaut ko piebilda latviski. Abašidze to nesaprata, tikai juta, ka tas bija kaut kas stipra.

Zem velniškīgas uguns viņi līšus devās uz priekšu, gandrīz peldēdami dziļajā sniegā.

Un pēkšņi kaut kas nozibēja kā zibens, nosvilpa, nogranda! Abašidzem satumsa acīs. Viņš juta, ka viņu it kā paceļ gaisā, sakrata, tad apber zemēm, sajauktām ar sniegu.

— Jūs galvā ievainoja! — Priede iesaucās, skatīdamies nobālušajā komandierī, kam bija norauta ausainā cepure.

— Ievainots. Varbūt nāvīgi? — Abašidze nodomāja. — Rētu taču nejūt uzreiz. Tūdaļ plūdīs asinis.

Joprojām līzdams uz priekšu, viņš aptaustīja pakausi, gaidīdams, ka tūlīt asinīs samirks viņa melnie sprogainie mati, sniegs klūs sarkans... Nē! Nebija ne sāpju, ne asins. Tikai ausīs riebīgi dūca un šņāca.

— Bet kur cepure? — viņš uzsauca sakarniekam, kas līda nopakaļ. — Man cepuri norāva no galvas.

Priede pietrūkās kājās, saliecies pieskrēja komandierim un, nopurinājis ausaino cepuri pret roku, pasvieda to Abašidzem.

Šaušana arvien bieņēmās. Gan rāpus līzdami, gan pārskrējieniem visā augumā Abašidze ar Priedi nokluva līdz rotas novietnei.

Ievainotais kapteinis Ozolnieks gulēja sniegā, tumšā no asinīm. Abašidze uzmundrināja kareivjus, kas bija apmulsuši pēc komandiera ievainošanas, un nogulušo rotu viņš pacēla kaujai.

... Rota ieņēma augstieni. Piesteigušies papildspēki palīdzēja tai nocietināties un paplašināt placdarmu tālākajam uzbrukumam.

Abašidze jau grasījās sūtīt Priedi pie pulkveža ar ziņojumu par veiksmīgo operaciju, kad pēkšņi aiz sevis izdzirda pazīstamas balsis. Bataljona štabs nāca pa pēdām, sekodams rotai, kas bija metusies triecienā. Visu priekšgalā soļoja pulkvedis Piesis.

Abašidze steidzīgi sakārtoja maskēšanās apmetni, pielika roku cepurei un ziņoja skaidri un priecīgi:

— Biedri pulkvedi, augstiene 90,0 ieņemta! Sakautais ienaidnieks atkāpies. Smagi ievainotais kapteinis Ozolnieks nosūtīts aizmugurē.

Mierīgajā pulkveža sejā Abašidze nevarēja saskatīt ne atzinību, ne neapmierinātību. Pulkvedis klusēja, nenovērsdams acis no Abašidzes cepures.

— Ap—kārt! — pēkšņi viņš stingri nokomandēja.

Visi sastinga izbrīnā.

«Ko esmu aplam izdarījis?» — Abašidzem galvā pazibēja doma.

Pulkvedis Piesis piegāja viņam klāt, noņēma viņa ausaino cepuri, pagrieza viņu ar seju pret sevi un pārlaida skatu apkārtstāvošajiem, it kā aicinādams tos klusēt. Tad atkal cieši paskatījās Abašidzē un, labsirdīgi pasmaidīdams, lēni, skaidri noteica:

— Simt gadu dzīvosi, bet vienmēr glabā, nepazaudē šo cepuri!

Un tikai tagad Abašidze ievēroja, ka viņa jaunā ausaine pakausi caur un cauri šķembu sakapāta.

*

Istabas klusumā viemērīgi tikšķēja sienas pulkstenis. Marta, ar interesi palūkodamās apklusušajā viesī un savā vīrā, klāja galdu, pūlēdamās neškindināt šķīvjus.

Divi vīrieši klusēdami raudzījās ausainajā cepurē, kuras pakausi — saplosītā, sakapātā — bija redzami vates gabali. Plecu pie pleca te stāvēja bataljona komandiera vietnieks gvardes vecākais leitnants gruzīns Levans Abašidze un viņa sakarnieks sarkanarmietis latvietis Kārlis Priede.

— Sēstieties, biedri komandieri, nogaršojiet Kurzemes maizi, — attapies Priede pārtrauca klusumu, atbildēdams sievai, kas bez vārdiem bija atgādinājusi par cienastu un nu stāvēja pie apklātā galda. — Bet rīt no rīta aiziesim abi uz augstieni 90,0. Ak, lieliski tur tagad briest kvieši! Staļinisko ražu tur audzējam, — kolchoza priekšsēdētājs piebilda, pēkšņi priecīgi pasmaidīdams.

Literarā mantojuma novērtējums, izpratne un apgūšana nenoliedzami ir viens no svarīgākajiem jautājumiem Padomju Latvijas kulturas dzīvē. Šis jautājums īpaši svarīgs tādēļ, ka šobrīd tas vēl tālu no pareiza, marksistiska atrisinājuma.

Literarā mantojuma novērtēšanas lieta pie mums ļoti bieži izsvaidīta divās pavisam aplamās galējībās. Piemēram, skolu praksē mēs zinām ne vienu vien gadījumu, kad pagājušā gadsimta un arī šā gadsimta pirmo gadu desmitu rakstnieku darbus uzņem bez jebkādas kritikas, interpretē tos tā, kā to darīja buržuaziskie literaturas kritiķi, sagrozot dzīves īstenību. Nav nemaz jādebatē, cik kaitiga šāda pieeja. Tas ir vistiešākais ceļš buržuazijas ideju pārstādīšanā mūsu jaunatnes apziņā. Tātad tas ir ceļš, kas ir viskrasākajā pretrunā ar padomju mākslas, literaturas un literaturzinātnes uzdevumiem tautas audzināšanas laukā.

Bet ne mazāk aplama un ne mazāk bīstama arī otra galējība, kas noliedz literaro mantojumu, kas uzskata, ka padomju cilvēkam nav vajadzīgas tās vērtības, kuras tauta sakrājusi, apspiestības jūgā smakdama. Šis uzskats kaitīgs jau tādēļ vien, ka tas aplaupa padomju cilvēku, dara viņa kulturu nabadzīgāku.

Latviešu padomju literaturzinātne un literaturas kritika tieši literarā mantojuma novērtēšanas jautājumā liela parādniece savas tautas priekšā. Un parādu saraksta pašās pirmajās rindās ierakstīti lielā realista Rūdolfa Blaumaņa darbi.

Visiem zināms, ka Blaumani nekādā ziņā nevar uzskatīt par progresivu vai pat revolucionaru rakstnieku. Bet viņš bija viens no godīgākajiem, patiesākajiem buržuazijas rakstniekiem, turklāt viņš bija konsekvents realists, kuru personīgās simpatijas vai antipatijas nevarēja piespiest melot. Blaumanis skaidri redzēja latviešu darba ļaužu stāvokli vācu barona jūgā, viņš redzēja asās pretišķības, kas brieda un kļuva arvien šķaudināmākas latviešu tautas vidū. Visu to viņš prata parādīt ar liela mākslinieka spēku. Blaumanis nebija cīnītājs, nebija arī cīņā saucējs, bet tām spilgtajām sadzīves ainām, kuras viņš tik meistariski tēloja, tomēr bija un ir arī tagad zināma mobilizējoša loma, jo viņš rādīja īstenību. Un īstenības pazīšana arvien rada centienus šo īstenību labot.

Teikto pilnā mērā apstiprina Blaumaņa luga «Uguni», kuru pašlaik rāda Latvijas PSR Valsts dramas teatris. Kas šai lugā ir pats galvenais, kāpēc Blaumanis šo lugu ir rakstījis un kāpēc to savā repertuārā ir uzņēmis teatris?

Pats galvenais šai lugā izpaužas divos momentos. Pirmkārt — luga rāda, kādā apspiestībā un pazemojumā nodzīt latviešu darba ļaudis vācu barona muižā. Un otrkārt, — redzam, ka apspiesto vidū ir ļaudis, kuriem pietiek spēka palikt nesaliektiem un nesalauztiem zem necilvēcīgā morālā un saimnieciskā jūga. Tā Blaumaņa lugu redz skatītājs šodien, un nav šaubu, ka tā to skatītājs redzēja arī tad, kad šis darbs pirmoreiz parādījās uz skatuves. Vērodams vācu barona un tā laika sabiedriskās iekārtas varmācību, Blaumaņa laika teatra skatītājs nevarēja neienīst tos, kas valdīja muižā, tāpat kā tos, kas muižas varu balstīja un uzturēja. Un ieraudzīdams, ka ir cilvēki, kas, pat muižas jūgu nesdami, ir spējuši saglabāt īsta cilvēka stāju, moralo skaidrību un sabiedrisko godīgumu, Blaumaņa laika teatra skatītājs nevarēja nesaprast, ka mūsu tautai ir veselīgs pamats, no kura var izaugt un izaugs vēl stiprāki ļaudis, kuri spēs nomest apspiedēju jūgu.

PURVĀ UN UGUNĪ

Sakarā ar R. Blaumaņa lugas «Uguni» izrādēm Valsts Dramas teatrī

K. KĻAVA

Autors uzzīmē veselu virkni raksturu, katru savādāku, spilgti individuālu un tai pašā laikā ļoti tipisku, kas visi kopā ņemti līdz pašiem pamatiem parāda cilvēka apspiestību un nomāktību muižā. Līdz gluži lopiskam zemiskumam muižas tvans degradējis sulaini Vīskreli un kučieri Sutku, kā nožēlojams tārps kungu priekšā lokās nomnieks Klenga, mantas un nodrošinātu vecumdienu dēļ pat savas meitas laimi gatava pārdot «vešerienei». Kāpēc šie cilvēki tik niecīgi, tik nožēlojami un zemiski? Atbilde šeit skaidra. Viņi ir dzimtnieciskās iekārtas, gadsimtiem ilgās ekspluatacijas produkts. Tāpēc viņi ir asa un nesaudzīga apsūdzība pret muižu un kapitalismu.

Dobrolubovs kādreiz rakstīja, ka Katrīna A. Ostrovska dramā «Negaiss» ir «gaismas stars tumsas valstībā». Arī Blaumaņa tēlotajā Alaines muižas drausmajā tumšā, kas nebūt nav mazāk baiga par Ostrovska tēloto tumsas valstību, iespīd spožs gaismas stars. Šis spožais gaismas stars ir Kristīnes tēls. Un tas ir tik spožs, tik gaišs, ka nekādai tumšai to nenomākt. Ar Kristīnes tēlu Rūdolfs Blaumanis ir devis ne tikai lielisku slavinājumu sievietes moralajam spēkam, viņas nesatricināmajam godīgumam un pašaizliedzībai, ar šo tēlu rakstnieks ir pierādījis, ka viņš nešaubīgi tic cilvēkam un viņa nākotnei.

Lugas «Uguni» sižets uzbūvēts uz muižas kalpotājas Kristīnes un staļļa puiša Edgara mīlas temas. Arī Edgars tāpat kā Kristīne ir drošs, patstāvīgs cilvēks. Viņš nelokās kungu priekšā pat tad, kad citi «lien uz vēdera». Grūti šādam cilvēkam dzīvot muižas tvanā, kur savstarpējo attiecību galvenais elements ir lišķība, intrigas, zemiskums. Vistraģiskākais ir tas, ka Edgars neredz izejas no tā purva, kurā iestīguši muižas ļaudis. Līdēju un tenkotāju sabiedrība viņam pretīga. Socialas cīņas ceļu viņš vēl neprot saskatīt. Viņš atrod tikai to bēdīgo ceļu, kuru gājuši daudzi moraliski sagrauti ļaudis — ceļu uz krogu. Viņš cer, ka alkohola tvans ļaus aizmirst riebīgo muižas tvanu. Bet šis ceļš ved tai pašā purvā, tai pašā zaņķī, kurā jau līdz kaklam iestīguši vīskreļi, sutkas un viņiem līdzīgie. Arī Edgars slīgst šai purvā. Viņam nav ne spēka, ne prasmes no purva izrauties. Viņu glābt spēj tikai Kristīne, godīga, skaidra cilvēka atbalsts. Kristīne šo atbalstu sniedz. Viņa ir stiprāka par aizspriedumiem, kas valda muižā, viņa ir stiprāka par bailēm no nezināmās, neskaidrās nākotnes, stiprāka par naudas un bagātības varu. Tieši tad, kad ciešanu nasta vissmagāk liec Kristīnes plecus, viņa parāda, ka ir pietiekami stipra, lai paliktu godīga, lai ietu turp, kur sauc viņas tīrā, cēlā sirds.

Visdziļākajā, vistumšākajā naktī Rūdolfs Blaumanis ieraudzīja šo lielisko «gaismas staru» un parādīja to visai latviešu tautai.

Edgars ir tikai drosmīgs, godīgs cilvēks un spītnieks. Taču tas arī viss. Kristīne paceļas viņam veselu galvas tiesu pārī. Viņa jau ir cīnītāja, lai gan tikai moralajā plāksnē. Bet sabiedriskās cīņas nepieciešamība sveša kā vienam, tā otram. Vienīgi muižas rakstvedis Alders šeit ir cilvēks, kas jau sāk domāt par sabiedrisku cīņu, grib gatavoties šai cīņai. Viņš saprot, ka izglītība ir galvenais ierocis tumsas apkarošanai. Iegūt šo ieroci — ir viņa dedzīgākā vēlēšanās. Taču līdz īsta cīnītāja līmenim viņš neizaug. Neizaug tāpēc, ka pats Blaumanis nekad nav bijis īsts cīnītājs. Viņš gan ienīda muižu un gribēja, lai dzīve kļūtu labāka, bet tālāk par šo pasivo gribēšanu netika. Tomēr — lai gan īsta cīnītāja lugā nav, taču tādi tēli kā Kristīne, Edgars, Alders skaidri rāda, ka zem muižas pamatiem jau sāk mutuļot spēcīga uguns, kas drīzi jo drīzi izlauzīsies uz āru un aizslaucīs nebūtībā muižu ar visiem mēvenšterniem un frišvagariem. Šī svētā uguns pagaidām deg tikai Kristīnes, Edgara un Aldera krūtīs, viņu apziņā, bet tā ir spēcīga un — galvenais — pareizā vietā iedegusies. Tāpēc jau Blaumaņa laika biedri saprata, ka nevis purvam, kurā slīgst Vīskrelis, Sutka un kurā tik tikko nenoslīga Edgars, bet gan godīgo ļaužu sirdīs degošajai ugunij ir nākotne. Tagadējais lugas skatītājs, kas pats pieredzējis uguns uzvaru pār nakti, kas pats palīdzējis gaismai pieveikt tumsu, sajūt patiesu gandarījumu, redzot pagātnes notikumus, skatot tos pretestības dīgļus, no kuriem vēlāk izauga lielā revolucionarā cīņa un uzvara. Tieši tādēļ silti apsveicam lugas «Uguni» uzņemšanu Dramas teatra repertuārā.

Jaunais iestudējums ir nopelniem bagātā skatuves mākslinieka Žaņa Katlapa debija patstāvīgā režisora darbā. Šī debija katrā ziņā uzskatāma par krietni izdevušos. Skaita ziņā nabadzīgajā latviešu režisoru saimē ir ienācis nobriedis, lietpratīgs mākslinieks. Skaidri un pārskatāmi atklāts lugas idejiskais saturs. Nekādi nopietni iebildumi nav ceļami arī pret izrādes tīri profesionalo izveidojumu. Mizanscena rūpīgi izdomāta un realizēta. Dramatiskā attīstība virzās pa nepārtrauktu līkni augšup, radot dziļu pārdzīvojumu skatītājos.

Ļoti pareizi darīts, ka izrādes centrā nostādīts nevis pārgalvīgais spītnieks Edgars, bet Kristīne. Blaumaniskais «gaismas stars tumsas valstībā» tāpēc teicami saskatāms, kļūst par izrādes idejisko pamatu.

Kristīnes loma neapšaubāmi ir viena no visgrūtāk tēlojamām sieviešu lomām latviešu dramaturģijā. Jo sevišķi to var teikt par tagadējo izrādi, kur Kristīnes nozīme īpaši akcentēta. Tagadējā uzvedumā šī loma uzticēta jaunajai, nesen studiju beigušajai aktrisei Lidijai Freimanei. Kristīne īstenībā ir pirmais lielākais tēls viņas skatuves gaitās. Un jau šis pirmais tēls apliecināja, ka Dramas teatris atkal kļuvis par vienu talantīgu, daudzsološu mākslinieci bagātāks. L. Freimanes, un līdz ar to visas izrādes, panākumu nodrošināja pareizi atrastais pamats, uz kura būvēts viss tēls. Šis pamats ir vienkāršība, sirsnība, iegremdēšanās tēla iekšējā pasaulē, nevis skaļu ārēju efektu meklēšana, uz ko varēja pamudināt lugas tematika. Turklāt Freimanes vienkāršība nebūt nav saistīta ar profesionalu nevarību. Gluži otrādi — tā dziļi cilvēciska, pārliecinoša. Ļoti veiksmīgi aktrise notēlo arī Kristīnes pārdzīvojuma brāzmaino kāpinājumu lugas finalā. Protams, nekādā ziņā nevar teikt, ka Freimanes tēlojums būtu bez trūkumiem un nepilnībām. Bet visas šīs nepilnības saistītas ar to, ka māksliniece vēl nav pietiekami nobriedusi tīri profesionalā nozīmē. Vēl daudz jāstrādā pie izteiksmes līdzekļu krājuma papildināšanas. Tāpat smalkāk jānoslīpē jau apgūtie izteiksmes līdzekļi. Pagaidām tēls, kaut arī patiess un pārliecinošs, tomēr nepietiekami bagāts. Aktiera galvenais ierocis — valoda vēl pārāk vienmuļa. Pat nedaudzas, laikā un vietā lietotas, intonacijas nianses padarītu tēlu vēl dzīvāku, pilnasinīgāku. Arī žests dažubrīd ir pārāk nenozīmīgs, izmantots tikai tādēļ, lai aizpildītu kādu tukšu vietu. Un šis tukšās vietas ir tieši tas, no kā Freimanei visvairāk jāvairās. Kristīnes tēlā to vēl ir samērā daudz. Ir pat brīži, kad skatītājs skaidri jūt, ka aktrise nav izdomājusi, kā aizpildīt pauzi partnera runas laikā.

Lidija Freimane (Kristīne) un Žanis Katlaps (Edgars) J. Krieviņa foto

Šīs nepilnības varētu neminēt. Tās sastopamas ikviena jauna mākslinieka un bieži vien arī piedzīvojušu mākslinieku darbā. Šoreiz par tām runājam, jo uzskatām, ka tieši Lidija Freimane ir tā mākslinīece, kurai pietiek talanta un enerģijas kļūdas labot un sasniegt lielas mākslas kalngalus. Katrā ziņā Kristīnes tēla izveidojums ir nopietns pamats šādai pārliecībai.

Izrādes panākuma kaldināšanā dīvkāršs nopelns ir Žanim Katlapam. Blakus inscenētāja un režisora darbam viņš izveidojis arī Edgara lomu. Izvirzot Kristīni priekšplānā, Edgara tēls palicis it kā ēnā. Bet tas izrādei nekaitē, tāpat kā netraucē arī Edgara raksturu atklāšanu. Mākslinieks pietiekami labi notēlo straujā staļļa puiša drosmīgo raksturu, viņa nevaldāmo temperamentu un prot izteiksmīgi parādīt to sāpīgo personīgo traģediju, ko jauneklis pārdzīvo, kad pats savas vainas dēļ tik tikko nepazaudē vienīgo iespēju kļūt par krietnu cilvēku.

Stingrākas līnijas gribētos redzēt Aldera tēla zīmējumā. Alfreda Videnieka veidotais tēls vairāk atbilst tam neveiksmīgajam dzejniekam, ko Alaines «skriveri» redzēja buržuaziskie teatri, nekā jauneklim, kurš sapņo par cīņu pret muižniecību. Bet tieši šis buržuazijas neatzītais Alders ir patiess, un tādu to grib redzēt padomju skatītājs. Toties izjūtu apjoms Videnieka izveidotajā tēlā plašs un dziļš.

Spilgtu, visdažādākajām krāsām bagātu tipu galeriju rada Kārlis Sebris sulaiņa Vīskreļa lomā, Visvaldis Silenieks — kučieris Sutka un Voldemārs Švarcs — pavārs. Sulainiskā padevība attiecībās ar kungiem un zemiskā iedomība, kad Vīskrelis saskaras ar savas kārtas ļaudīm, Kārļa Sebra tēlojumā sasniedz ilgi neaizmirstamu izteiksmīgumu. Visvaldis Silenieks savukārt atrod teicamu raksturojumu kučiera lišķībai un sīkstulībai. Voldemāra Švarca pavārs mazāk izteiksmīgs, bet tas, šķiet, tāpēc, ka nenozīmīga, bez īstas individualitates arī tēlojamā persona.

Kaut arī atturīgi veidoti, taču ļoti reljefi, pārskatāmi tēli ir Horsta madama un Kristīnes māte. Nopelniem bagātā skatuves mākslinīece Olga Lejaskalne Horsta madamu veido kā labsirdīgas un uzmanīgas gādības iemiesojumu. Allaž mākslinīece atrod kādu jaunu interesantu niansi, kā šis īpašības izcelt un pasvītrot. Olitas Starkas-Stenderes veidotā «vešeriene» ir visai komplicēts raksturs. Nav viegli šā rakstura sarežģītību parādīt skatītājam. O. Starka-Stendere to spēj. Tāpēc mēs ļoti labi redzam, ka «vešeriene» patiesi mīl savu meitu, ka tā, atbilstoši sava laika ieskatiem, ir krietna un godīga māte, bet tikpat labi redzam arī, ka viņa gatava savu meitu pārdot bagātam salmniekam par sievu tikai tādēļ, lai vienmēr galdā būtu trekns kumoss, lai vienmēr varētu braukt ar lepniem zirgiem. Mūžīgā apspiestībā dzīvojot, viņa ir pazaudējusi jēgu par to, ka bagātība vēl nebūt nenozīmē laimi.

Staļina premijas laureatam Karpam Klētniekam nav visā pilnībā izdevies atrast īsto pieeju barona Mēvenšterna lomas veidojumam. Tas, ko K. Klētnieks mums parāda, ir skice, kas diezgan precizi raksturo Alaines dzimtkunga uzpūtīgo iedomību, viņa uzskatu, ka muižas ļaudis ir vairāk vai mazāk ļauni dzīvnieki, kurus var palaikam noglaudīt, taču vienmēr turot sunu pātagu tuvumā. Tomēr tēls paliek tikai skice vai kaut kas līdzīgs nepilnīgi izveidotam manekenam, jo nav ieveidotas formas un krāsas, kas Mēvenšternu padarītu par tipisku savas šķiras pārstāvi.

Sulīgus toņus atradis tautas mākslinieks Jānis Osis muižkunga Frišvagara riebīguma atsegšanai. Ļauns un viltīgs ir šis darba ļaužu izsūcējs J. Oša tēlojumā; pat aiz smaidā savilktām lūpām redzam viņa šakaļa ilkņus.

Akmentiņa lomā redzējām Dramas teatra mākslinieku saimes jaunās paaudzes otro pārstāvi — Valdi Akurateru. Pārliecinājāmies par teicamām un nopietni izkoptām skatuviskajām spējām. Šoreiz traucēja mazliet nepareiza pieeja lomas traktējumam. Pārāk gaišs, naivs un labsirdīgs ir iznācis šis tēls. Jāpastiprina, protams, nepārspīlējot krāsas, kas raksturo veikalnieku, gruntnieku. Viņš taču mēģina Kristīni nopirkt, kaut arī to dara smalki un ārēji «cēli».

Zīmīgu raksturu izveidojis Reinholds Puriņš, tēlojot nomnieku Klengu, kas degradējies jau tik tālu, ka visu savu nākotni dibina uz rokas bučošanu un sīku kukuļošanu.

Krietns atbalsts izrādei ir Laimdonas Grasmaņa iecerētais dekorativais ietērps. Tas rada izdevīgu vidi spēlei un pietiekami atbilst tēlojamajam laikmetam.

Blaumaņa lugas «Uguni» inscenējums katrā ziņā atzīstams par nopietnu ieguvumu Dramas teatra repertuārā. Nav šaubu, ka sabiedrība to ļoti ieņācīgi novērtēs.

PĒDĒJĀ LOMA

M. Tarchanovs Lukas lomā Gorkija lugā «Dibenā»

VALDIS GRĒVIŅŠ

Vai īkreiz, dzirdēdami par kāda pazīstama cilvēka nāvi, mēs neatceramies to brīdi, kad esam redzējuši viņu pēdējo reizi? Un vai bieži mums neliekas, ka šis brīdis bijis tik nejaušs, paviršs, pārejošs? Cik sirsnīgi, cik izjusti mēs būtu runājuši, ja zinātu, ka tā ir pēdējā reize, ka tā ir šķiršanās uz mūžu?

Bet tie pusotra tūkstoša skatītāju, kas šā gada 28. jūnijā pildīja mūsu Operas un baleta teatra namu un, redzot Gorkija «Dibenā» Maskavas Dailes teatra viesizrādē, dzīvoja līdzi Lukas lomas tēlotājam Michailam Tarchanovam, vai tie zināja, ka nekad vairs viņu neredzēs uz skatuves, ka neviens teatra apmeklētājs viņu vairs neredzēs? Un tomēr jāsaka: ja arī kādam būtu bijusi tāda priekšnojauta, viņš ļaužu nebūtu skatījies ar lielāku aizrautību, kā to darīja šajā reizē. Tas tāpēc, ka uz mums runāja īsts, liels, neatdarināms mākslinieks, ģenials krievu klasiskās dramaturģijas tēlu atveidotājs, realistiskās skatuves mākslas meistars.

Viņa pēdējā loma bija dzīves gaitnieks Luka, kas iet pa pasauli, mierinādams ļaudis, glāstīdams viņus ar saviem maigajiem vārdiem. Tāds pats dzīves gaitnieks visu sava mūža pirmo pusi bija Michails Tarchanovs, klīzdams no vienas pilsētas uz otru un no viena teatra uz otru, tikai viņš nesludināja «saldos melus», kā to dara Luka, — nē, viņš sludināja rūgto, neviltoto dzīves patiesību, viņš savā skaudrajā, realistiskajā mākslā auga arvien lielāks un lielāks, un kad pēc divdesmit četriem gadiem nonāca Maskavas Dailes teatrī, tad viņa trimdas laiks bija galā. Viņš bija ieguvis teatri, pēc kāda visu mūžu alcis, un Maskavas Dailes teatris bija ieguvis aktieri, kas ar visu miesu un asinīm bija Dailes teatra aktieris.

Tikai pusi sava mākslinieka mūža Tarchanovs pavadījis Maskavas Dailes teatrī, bet viņš ar pilnu tiesību pieskaitāms tai vecajai, slavenajai gvardei, kurā bija Staņislavskis, Nemirovičs-Dančenko, Moskvins, Leoņidovs, Višņevskis, Artems, Lužskis un no kuras vēl ir dzīvi Knipere-Čechova un Kačalovs.

Priekš piecdesmit gadiem, tikko 21 gadu vecs, viņš 1898. gada 9. septembrī paraksta savu pirmo kontraktu un dodas tālās gaitās pa provinces teatriem. Tur viņš sastop daudzus lielus aktierus un prot piesavināties visvērtīgāko no viņu mākslas.

Priekš piecdesmit gadiem, tā paša 1898. gada 14. oktobrī, ar «Caru Fjodoru Joannoviču» atklāj savu darbību Maskavas Dailes teatris. Toreiz Tarchanovs nespēj ne sapņot, ka reiz būs viens no šā jaunā, brīniešķīgā teatra spožākajiem mākslinieciem. Un taču 1922. gadā viņš debitē Maskavas Dailes teatrī un tieši «Carā Fjodorā», Bogdāna Kurjukova lomā. Toreiz Dailes teatris atradās ārzemju ceļojumā, un līdztekus šai lomai Tarchanovs uzreiz atveido vairākus skatuves tēlus, arī Luku Gorkija «Dibenā».

Tarchanovs ir viens no visistākajiem Gorkija tēlu atveidotājiem. Viņa Luka («Dibenā»), Semjonovs («Ļaudīs»), ģeneralis Pečeņegovs («Ienaidniekos») nekad nav aizmirstami. Viņš prot lieliski raksturot autora domu, pilnīgi iemiesoties autora tēlā, viņš vienmēr ir tas, ko tēlo, pilnīgi atrāvies pats no sevis. Ja lielais krievu aktieris Ščepkins šo «atraušanos no sevis», šo «sevis iznīcināšanu» uzskatīja par vispirmo aktiera uzdevumu, tad Tarchanovs šo uzdevumu vienmēr lieliski veicis. Un ja Ņemirovičs-Dančenko uzsvēra, ka krievu skatuves mākslas galvenās īpašības ir sirsnība, vienkāršība, sekošana autora gribai, tad Tarchanovs bija jo pilnīgi apguvis šo mākslu, viņš bija īsts krievu skolas mākslinieks.

To gaišī redzēja Staņislavskis un savā pēdējā lielajā inscenējumā, sagatavojot Ostrovska «Kvēlo sirdi», pieaicināja režisora darbā Tarchanovu. Šī izrāde bija vesels notikums Maskavas teatru dzīvē, un, noskatoties «Kvēlo sirdi» vēl 1946. gadā, bija jāliecina, ka tik dzirkstoša, vislabākajā nozīmē teatrala, spēles priekā kūsājoša izrāde Maskavas Dailes teatrī reti redzēta. Tas ir arī liels Tarchanova nopelns, jo viņš bija krietns pedagogs, nemaldīgs skatuves nerva uztvērējs.

Tarchanovs bija cieši ieaudzis padomju mākslas dzīvē, viņš bija Lunačarska vārdā nosauktā teatra instituta mākslinieciskais vadītājs, rosīgs Viskrievijas Teatra biedrības loceklis, mākslas zinātņu doktors un profesors. Viņš bija PSRS tautas mākslinieks, Staļina premijas laureats, apbalvots ar diviem Ļeņina ordeņiem un Darba Sarkanā Karoga ordeni.

Viņš savā mūžā atveidojis uz skatuves vairāk nekā 800 lomu. Un taču atkal un atkal jāatgriežas pie viņa pēdējās lomas. Gorkija luga «Dibenā» vispār piedzīvojusi Maskavas Dailes teatrī fantastiskus panākumus: tā nav nogājusi no skatuves 46 gadus un izrādīta 1230 reizes. Šais ilgajos gados un garajā izrāžu virknē vairākkārt mainījies tēlotāju sastāvs, un dažai lomai bijis pat līdz vienpadsmit tēlotāju. Tikai vienu lomu — un tieši Lukas lomu — tēlojuši tikai divi mākslinieki: Moskvins un Tarchanovs.

Moskvins un Tarchanovs ir brāļi, viņi abi ir Moskvini, tikai jaunākais brālis pieņēmis skatuves vārdu Tarchanovs. Lai cik dažādi viņu izteiksmes līdzekļi un skatuves temperaments, tomēr viņiem arī daudz kas kopējs: tas zelta pamats, uz kura stāv viņu skatuves māksla, ir viens un tas pats. Un viņiem par godu jāsaka, ka pat augsti talantīgajā Maskavas dailinieku saimē būs grūti atrast pēc viņiem dzīves gaitnieka Lukas tēlotāju.

Bet mēs — mēs, kas esam bijuši aculiecinieki tam, kā noslēdzās izcilā mākslinieka mūžs, kā pār mūsu zemi nozib un nokrīt pirmā lieluma zvaigzne, mēs jūtam sirdī strauji pieplūstam un atplūstam asinis, kā to jūt katrs, kas redzējis kaut ko lielu.

Filma par draudzību un mīlu

Mūsu republikas kinoteatri pašlaik rāda jaunu muzikalu lirisku komediju «Tālā līgava». Filma izveidota Aščabadas mākslas filmu studijā.

Pēc vairākām neveiksmēm komedijas žanrā («Vilciens dodas uz austrumiem», «Nemierīgā saimniecība») īpaši patīkami atzīmēt, ka tagad skatītāji saņēmuši patiešām labu padomju kino komediju, kas stāsta par mūsu vienkāršajiem cilvēkiem. «Tālā līgava» — tā ir filma par draudzību un mīlu, par jaunību un laimi, par kolchoznieku līksmo pēckara darbu. Spilgtā un tēlainā kino mākslas valodā filma stāsta par padomju tautu stipro draudzību, par draudzību, kas izgājusi Tēvijas kara smagos pārbaudījumus, kas norūdīta kaujās un darbā. Filma stāsta par padomju ļaužu cildenumu, par demobilizēto karavīru priecīgo sagaidīšanu, par sacensību starp diviem Turkmenijas pirmrindas kolchoziem.

... Caur ātri traucoša vilciena logu redzamas saulainās Turkmenijas gleznainās ainavas — kokvilnas plantacijas, ziedoši augļu dārzi, kanāli, kas, krustām un šķērsām stiepdamies pa laukiem, apgādā tos ar dārgo veldzi.

Divi draugi, frontes biedri — Donas kazaks Zachars Garbuzs un turkmenis Kerims brauc no frontes. Kerims atgriežas dzimtajā kolchozā, bet Zachars steidz pie mīlotās meitenes turkmenietes Gizeles, kura viņam — labākajam jātniekam — ir uzdāvinājusi kolchozā izaudzinātu zirgu. Lielā, tīrā mīla dzimusi frontē, tālu no Turkmenijas. Tagad, pēc uzvaras, Zachars Garbuzs brauc pie savas tālās līgavas. Taču tūlīt sastapt mīļoto meiteni Zacharam neizdodas. Ar kādas futbola sacīkstes radio reportažu aizrāvies, pastnieks ir pazaudējis Gizeles sūtīto telegramu, kuru, atbraucis stacijā, Zachars gaida. Gizeles nevērības apbēdinātais jauneklis paklausa Kerima aicinājumam braukt uz viņa dzimto kolchozu.

No Berlines atbraukušo dārgo frontinieku sagaidīšana ir pati spilgtākā un iedarbīgākā aina visā filmā. Visi kolchoznieki, gan veci, gan jauni, sagaida Kerimu un Zacharu kā vismīļākos draugus. Kaut arī Zachars ir pirmo reizi šai kolchozā, viņu uzņem tikpat sirsnīgi kā Kerimu. Atbraucēju ceļu izrotā pakļājiem, birst ziedi, skan muzika. Tie ir patiešām lieli padomju ļaužu svētki, jo radošā darbā atgriežas demobilizēti karavīri. Kerima tēvs, kolchoza priekšsēdētājs Alti-Aga aicina Zacharu uz visiem laikiem palikt šeit, jo drosmīgā kazaka vecākus nobendējuši iebrucēji.

Zachars tomēr gatavojas atstāt kolchozu. Gribēdams iepriecināt jauno kazaku, Alti-Aga cenšas, lai Zacharam iepatiktos skaistule Džamala. Bet vecais kolchoza priekšsēdētājs nezina, ka šo meiteni mīl viņa dēls. Tā sākas otra filmas sižetiskā līnija.

Pārpratis stāvokli, Kerims atstāj tēva mājas un kļūst par treneri hipodromā. Tā, kadrs pēc kadra, attīstās notikumi. Beidzot pārpratumi noskaidrojas, atrodas nozudusī telegrama, Zachars sastopas ar savu tālo līgavu, bet Kerims uzzina, ka Džemala ārvien ir mīlējusi un mīl tikai viņu.

Filmā dominē optimisms, jautrs, priecīgs humors un gaišums. Viscauri redzam, ka turkmeņu kolchoznieks dzīvo turīgu un laimīgu dzīvi.

Ļoti spilgtas divas komiskās figuras — abu sacensībā ieslēgušos kolchozu šoferi — jautrā meitene Sari un ūsainais Kumišs. Šie tēli smalka humora caurausti, viņu sarunas izteiksmīgi raksturo attiecības starp kolchoziem, kas sacensās.

Inscenētājs Ivanovs-Barkovs pareizi sapratis filmas satura būtību, tāpēc scenarija autoru idejiskie nodomi atklāti pilnīgi un pārskatāmi. Visas ainas filmā dzejiskuma, līksma prieka apdvestas. Parādīta virkne dzīvu, spilgtu raksturu, kolchoznieku dzīve darbā un atpūtā.

Filmas galvenā vērtība slēpjas tur, ka jautrība un asprātība šeit nav bijusi pašmērķis, kura dēļ, kā to nereti esam redzējuši, zūd idejiskais saturs. «Tālajai līgavai» ir bagāts idejiskais saturs, tā plaši atklāj padomju cilvēka iekšējās pasaules skaistumu, viņa vīriešķību un cēlumu. Atzinīgi vērtējams arī aktieru darbs šai filmā. Visi tēli izveidoti spilgtās krāsās, pilnasinīgi un pārliecinoši. Tāpēc filmu «Tālā līgava» ar pilnām tiesībām varam uzskatīt par turkmeņu nacionalās kino mākslas ievērojamu sasniegumu.

V. Roburs

Ukraiņu teatra pēdējās viesizrādes

Šodien ar izrādi «Ukrainas stepēs» noslēdzas Zaņkoveckas vārdā nosauktā Ļvovas ukraiņu teatra viesizrādes Rīgā. Mēneša laikā teatris ir uzvedis septiņas lugas, devis 46 izrādes un 6 koncertus, tanī skaitā arī koncertus un teatra izrādes Ķemeros, Dzintaros, Bolderājā un Jelgavā. Lielas sekmes guva izrāde «Nazars Stodoļa», kas notika Operas un baleta teatrī.

Viesizrāžu laikā Rīgā teatra kolektīvs viesojās pie VEFa strādniekiem, Dreiliņu pagasta kolchozā «Cīņa», satikās ar mākslas un preses darbiniekiem, apmeklēja Raiņa kapus, noliekot vainagus uz lielā latviešu tautas dzejnieka kapa. Godinot latviešu tautas dzejnieka piemiņu, viesi nodziedāja Tarasa Ševčenko dziesmu «Vēlējums».

Pirmā rīdzinieku iepazīšanās ar ukraiņu teatra kulturu bija vēl viens solis uz priekšu abu brālīgo tautu draudzības saišu nostiprināšanā.

*

Aiztecējušajā nedēļā Zaņkoveckas vārdā nosauktā teatra kolektīvs uzveda M. Staricka muzikalo dramu «Marusja Boguslavka». Šīs lugas galvenā tema ir personīgo interešu sadursme ar tautas interesēm.

... Ukraiņu meitene Marusja no Boguslavas, atrodoties turku gūstā, karsti iemīlas savā saimniekā, turku pašā un kļūst viņa sieva. Bet velti Marusja cenšas aizmirst savu dzimteni, nosläpēt atmiņas par neseno pagātni. Viņas sirdī arvien paliek skumjas pēc radiem un pazīņām, kurus viņa uzskata par kritušiem, skumjas pēc savas dziesmotās Ukrainas. Nejaušā satikšanās ar Zaporožjes kazakiem, kas arī atrodas turku gūstā, satikšanās ar māti un savu bijušo līgavaini Sofronu atmodina Marusjā lepnuma jūtas par savu dzimteni, rada naidu pret savas dzimtenes ienaidniekiem. Viņa palīdz Zaporožjes kazakiem saraut verdzības važas un atgriezties Ukrainā, bet pati, neatrazdama iespēju atstāt savu vīru, dodas pašnāvībā. Tāds īsumā ir šīs lugas saturs. Brīžam tanī skan spēcīga patriotisma ideja, tikai diemžēl M. Starickis savā lugā ieviesis tik daudz melodramatisku elementu, ka vietām tie pat nomāc patriotisma ideju. Melodramu teatris centies pārvērst par socialo traģediju. Vislabāk teatra kolektīvs parādīja patriotiskās ainas, kurās Sofrona personā attēloti brīvie Zaporožjes kazaki. Sofronu lieliski notēloja UPSR tautas mākslinieks Jeremenko, Marusjas lomas izpildītāja UPSR nopelniem bagātā māksliniece Gajenko šinī lugā demonstrēja izcilu spēli, mazinot lugas melodramatisko raksturu.

Iespiežas atmiņā mākslinieka Stefančuka dekoracijas, sevišķi ceturtā cēliena dekoracija. Balstoties uz ukraiņu tautas dziesmu melodijām, komponists Radčenko radījis lugai brīnišķīgu, aizrautīgu muziku.

L. Gurevičs

Operas un baleta teatra turpmākais darbs

1948./49. gada sezonas pirmais jaunuzvedums Latvijas PSR Valsts operas un baleta teatrī būs Š. Guno opera «Fausts». Jauninscenējuma muzikalo pusi vada teatra galvenais diriģents LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks L. Vīgners, scenisko — teatra galvenais režisors K. Liepa, sadarbībā ar asistentu V. Volkovu, bet dekorativo — teatra galvenais skatuves gleznotājs LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Lapiņš. «Fausta» korus iestudē teatra galvenais kormeistars R. Vanags un kormeistars H. Mednis. Baletmeistars V. Kononovičs.

«Faustu» gatavo vairākos solistu sastāvos. Titulloma, atšķirībā no agrākajiem uzvedumiem, sadalīta divos posmos: vecajā Faustā, ko pārmaiņus dziedās A. Frīnbergs un O. Petrovskis, un atjaunotajā Faustā, kura loma uzticēta A. Skaram un E. Plūksnam. Margaretas lomu iestudē Staļina premijas laureate, LPSR tautas māksliniece E. Pakule, T. Lukjanova un A. Klinka, Mefistofeļa lomu — LPSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Daškovs un A. Lēpe, Valentins — A. Bāriņš un P. Grāvelis, bet Zībelis — A. Vanags un H. Mikalajunas. Pašlaik jau notiek operas skatuves mēģinājumi. Pirmizrāde paredzēta septembra mēneša pirmajā pusē.

Baleta kolektīva pirmais jauniestudējums šai sezonā būs Igora Morozova balets — pasaka «Doktors Aibolīts», kura librets veidots pēc K. Čukovska pasaku motiviem. Šā inscenējuma pirmizrāde paredzēta oktobrī.

Vēl šīs sezonas pirmajā pusē iestudēs N. Rimska-Korsakova operas «Pasaka par neredzamo pilsētu Kitežu un jaunavu Fevroniju» un «Nemierīgais Kaščejs», kā arī P. Čaikovska viencēliena operu «Jolanta».

Šogad paredzēts uzaicināt viesizrādēs izcilākos operdziedātājus un baleta solistus kā no Maskavas, tā arī no citām lielākajām padomju pilsētām, un tā iepazīstināt ar viņu mākslu Padomju Latvijas darba ļaudīs.

LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Liepiņš sadarbībā ar baletmeistari H. Tangijevu-Birznieci un diriģentu A. Jansonu pašlaik pārstrādā pirmā latviešu padomju baleta «Laima» muziku. Jau sarakstīta muzika starpspēlei starp 3. un 4. cēlienu.

Teatris apņēmies veltīt maksimalo uzmanību skaņražu un libretistu aktivizēšanai, lai beidzot atrisinātu sasāpējušo latviešu padomju operas jautājumu.

Šai sezonā paredzēts vēl vairāk izvērst plašumā operu izrāžu un koncertu rīkošanu periferijas darba ļaudīm. Šis darbs aptvers arī Rīgas rūpnīcu uzņēmumus, klubus un kulturas namus. Bez uzvešanai lauku skatuvju apstākļos jau iekārtotām operām «Traviata», «M-me Butterfly» un «Sevīļas bārddzinis» teatris šim nolūkam vēl sagatavos operu «Rigoletto» un «Toska» uzvedumus, bet operas «Zemnieku gods» un «Pajaci» sniegs lauku darba ļaudīm koncertizpildījumā. Baleta kolektīvs iestudēs specialu baletvakara programu, kurā ietilps kā atsevišķas dejas, tā baleta fragmenti.

A. Dievkociņš

Jēkabpils apriņķa kinofikacijas nodaļai jāuzlabo darbs

Jēkabpils apriņķa kinofikacijas nodaļa noorganizējusi ceļojošā kino brigādi, kas ar izrādēm apbraukā apriņķa pagastus, kolchozus, tautas un kulturas namus. Taču, par dziļu nožēlošanu, apsveicamais pasākums darba ļaudīm — kino apmeklētājiem ļoti bieži nes dziļu vilšanos. Ceļojošais kino izsūta gan paziņojumus un afišas par kino izrāžu laiku, bet ierodas ar lielu nokavēšanos, pie tam nereti kino mechaniķi ir manāmi iereibuši, kino izrādes noris zemā techniskā līmenī. Piemēram, 18. julijā kino izrāde bija paredzēta Saukas pagasta tautas namā. Jau ap pusdienas laiku ieradās mechaniķi un uzstādīja aparaturu. Pievakarē sāka pulcēties apmeklētāji, kuriem pirmās aizdomas, ka izrāde neizdosies, radās jau ap pulksten 19.00, kad tautas namā parādījās iereibušie kino darbinieki. Pulksten 22.00 no izrādes nebija vēl ne vēsts. Lielākā apmeklētāju daļa ap pusnakti vīlušies aizgāja mājās. Kad bija pāri pusnaktij, mazs apmeklētāju pulciņš izrādi tomēr sagaidīja. Taču filma bija saraustīta, gluži mēma, jo nesaprotamās skaņas nevarēja uzskatīt ne par muziku, ne valodu. Izrāde ieilga līdz rīta gaismai, un apmeklētāji, sarūgtināti, negulējuši, nervozi, pazaudējuši laiku un naudu par neko, aizgāja mājās.

Nesen bija izziņots, ka Krustpils pilsētas parkā, brīvā dabā, notiks kino izrāde, kur demonstrēs filmu «Admiralis Nachimovs». Parkā kino aparaturu uzstādīja vēl dienā. Iestājoties krēslai, parkā saradās ap 300 apmeklētāju. Bet kad izrādei vajadzēja sākties, mechaniķi ar visu kino aparaturu pazuda, nepaziņojot ne izrādes atcelšanas iemeslus, ne dodot kādus citus paskaidrojumus. Visdīvainākais tas, ka pie aparaturas uzstādīšanas, kā arī noņemšanas piedalījās personīgi pats apriņķa kinofikacijas nodaļas vadītājs Jungmanis.

Arī Jēkabpils stacionarajā kinoteatrī «Atpūta» trūkst kārtības. Pie kases un ieejas zālē gandrīz ik dienas notiek grūstīšanās, lamāšanās. Kinoteatrī ļauj ieiet arī stipri iereibušām personām, kas traucē apmeklētājus. Izrāžu apmeklētāji vasaras laikā mokās ar gaisa trūkumu un neciešamu karstumu, jo trūkst ventilacijas. Lai iekļūtu svaigs gaiss, bieži tiek atvērtas izejas durvis, bet caur tām ieplūstošā gaisma savukārt traucē izrādi.

Afišu vitrīnu pilsētā nav. Afišas pielīpina kaut kur pie ēku stūriem, sētām, noteku caurulēm. Stipri grēko arī ar roku izgatavoto afišu pareizrakstība.

Kino ir varenās padomju kulturas paudējs. Darba ļaudis tajā smeļas Padomju Dzimtenes mīlestību, sajūsmu darbā. Jēkabpils apriņķī šo patiesību neievēro.

Jēkabpils apriņķa kinofikacijas nodaļas vadītājam Jungmanim steidzami jāpārkārto darbs atbilstoši darba ļaužu arvien pieaugošajām prasībām.

A. Pakalns

Kulturas dzīve REPUBLIKĀ

* Pēc LVU architekturas fakultates komjauniešu uzaicinājuma Rīgā ierādusies Maskavas architekturas instituta studentu grupa. Architekturas fakultates telpās viesi sarīkoja savu darbu izstādi. Eksponēti arī vairāki diplomdarbi. Rīgas studentiem viesi uzdāvināja vērtīgu grāmatu krājumu. Maskavas studenti iepazinās ar LVU architekturas fakultates darbu, izbrauca uz jūrmalu, Siguldu, Koknesi, apmeklēja Ogres apriņķa kolchozus.

* 9. septembrī aprit 120 gadu no lielā krievu rakstnieka Ļ. Tolstoja dzimšanas. Rīgas kulturas namos, klubos, bibliotekās atklās izstādes, veltītas Tolstoja dzīvei un darbiem. ACP Rīgas Centralajā klubā 25. augustā Ļ. Tolstoja mazmeita Popova nolasīs lekciju «Ļevs Tolstojs un Jasnaja Poļana».

*

Septembrī Slokas kulturas namā notiks pašdarbības tēlojošās mākslas skate, kurā ar saviem darbiem piedalīsies Slokas un apkārtnes zīmētāji, gleznotāji, kokgriezēji u. c. Skati organizē Slokas pilsētas bibliotekars b. Sproģis.

ASV imperialisms Dienvidamerikā

Amerikas Savienotās Valstis jau no seniem laikiem uzskata Dienvidameriku par savu interešu sferu un pret latiņu valstīm izturas gandrīz kā pret savu koloniju. Par to liecina pazīstamā Monro doktrina, kas izvirzīja principu «Amerika amerikaņiem».

Par to, kā notikusi Dienvidamerikas tautu verdzināšana, kādiem līdzekļiem ASV monopolisti uzspieduši savu kundzību latiņu Amerikas valstīm, stāsta divas grāmatas, kas nesen krievu tulkojumā iznākušas Valsts ārzemju literaturas izdevniecībā: «Ramona Diasa Sančesa «Nafta» un Žorža Amadū «Zelta augļu zeme».*

*

Pirmo grāmatu sarakstījis progresīvais Venecuelas rakstnieks Sančess — aktīvs revolucionārs cīnītājs, kas ilgus gadus strādājis naftas rafinerijās, par saviem politiskajiem uzskatiem sēdējis cietumā, vārdu sakot, cilvēks, kas dzīvojis Venecuelas strādnieka dzīvi un ieslēdzies cīņā pret ASV kolonizatoriem un to pakalpīgo sulaini — Venecuelas diktatoru Gomesu. Romans «Nafta» attēlo notikumus Venecuelas provincē, sākot ar brīdi, kad Marakaibo ezera tuvumā atklāja lielus naftas krājumus. 1922. gadā sākās šo naftas lauku aktīva ekspluatacija, kas radīja asu cīņu starp konkurējošām ārzemju firmām. Uzvarēja amerikaņu monopoli, un 1944. gadā ASV sabiedrības jau kontrolēja 70 procentus no visas Venecuelas naftas rūpniecības.

Sančesa «Naftas» darbība risinās Kabimasas pilsētiņā, un turienes notikumi raksturo visas Venecuelas bagātību pakļaušanu ASV kapitalam. Autors apraksta Ziemeļamerikas naftas sabiedrību un trestu ekspansijas pirmo posmu, un viņa raditās ainas par tautas ciešanām spilgti tēlo Venecuelas atkarību no ASV un metodes, kādas pielietoja amerikaņu monopolisti savā karagājienā pret latiņu Amerikas darba ļaudīm.

Tikko Kabimasā atklāti naftas avoti, klusajā pilsētiņā ierodas «misteri» — amerikaņu firmu pārstāvji, kas nežēlīgi apspiež katru mēģinājumu pretoties viņu invazijai. Cīņai pret strādniekiem viņi ieved tā saucamos «melnos sarakstus», kuri nes sev līdz postu, nabadzību un badu. Strādnieks, kas kaut kāda sīkuma dēļ ievests «melnajā sarakstā», nekur vairs nevar atrast darbu, jo uzņēmumi savā starpā noslēguši nolīgumu par «kopējiem, saskaņotiem soļiem pret dumpīgiem iedzimtajiem». Un tiešām, Teofilo Aldanas, kas figurē «melnajā sarakstā» par to, ka nelāva uzraugiem pirgāties par viņu, nekur vairs nevar atrast darbu.

Ramons Sančess savā grāmatā apcer vēl vienu svarīgu problemu — rašu diskriminaciju. Romanā parādīts, kā Venecuelā, kur gandrīz visi iedzīvotāji ir nēģeri, indiāņi vai mulati, amerikaņu kolonizatoru ietekmē sākas kampaņa pret «zemākām rasēm». Raksturīgs šai ziņā ir Filiberta liktenis: «Engerands Narsiss Filiberts, nēģeris no Antiļu salām, ievests «melnajā sarakstā» tāpēc, ka viņš uzdrošinājies lietot atejas vietu, rezervētu baltajiem.» Ne mazāk traģiska ir tās kreolu meitenes dzīve, kuru paņem sev par sievu amerikaņu konstruktors, kas tur viņu galīgā vientulībā, jo «nevar taču rādīties tautiešiem ar iedzimtu sievieti». Aizbraucot uz Ņujorku, inženieris Klass vienkārši pamet sievu likteņa varā un ierosina laulības šķiršanas lietu. Venecuelas vietējā buržuazija, kas visos sīkumos mēģina atdarināt bēdīgi slaveno «amerikanisko dzīves veidu», drīz vien ieved līdzīgu klasifikaciju, lai varētu būt savu skolotāju cienīga, un arī sāk nicināt «zemākus radījumus».

Naftas rūpniecības uzplaukšanu pavada visādas Venecuelā līdz šim nepazīstamas parādības: kur agrāk izplētās mūžameži, tagad blakus strādnieku barakām paceļas krogi, dansingi, «spēļu elles» un atklāti nami, sākas slepkavības, zādzības un piedzērušos kautiņi — vārdu sakot, viss tas, kas raksturo kapitalistisko «civilizaciju».

Sančesa grāmata arī izskaidro, kāpēc bagātā un auglīgā Venecuela nevar iztikt ar saviem lauksaimniecības produktiem: ja agrāk šī zeme pat eksportēja cukuru, labību un audumus, tad tagad tā spiesta ievest šos ražojumus no ASV. Venecuelai jāražo tikai nafta, jo tas izdevīgi amerikaņu monopoliem, kas savukārt piegādā (saprotams, par dārgām cenām) visu to, ko tikpat labi varētu ražot uz vietas.

Romanā «Nafta» nav neviena galvenā varoņa, autors arī nerisina kādu noteiktu, centralu temu. «Naftu» drīzāk varētu nosaukt par spilgtu un izteiksmīgu aprakstu kopojumu. Tā ir talantīga un patiesīga grāmata, kas atmasko ziemeļamerikaņu kolonizatorus un viņu rokaspuišus — Venecuelas reakcionāro buržuaziju.

*

Progresīvais braziliešu rakstnieks Žorža Amadū savā romanā «Zelta augļu zeme» apcer ostas pilsētas Iljeosas un tās apkaimes dzīvi, sniedzot lasītājam priekšstatu par braziliešu zemju kolonizacijas asiņaino vēsturi. Viņš parāda ASV imperialistu ekspansiju Brazilijā un progresīvo elementu cīņu pret iekšzemes un ārzemes reakciju.

Lielāko Dienvidamerikas valsti — Braziliju — apdzīvo 45 miljoni zemnieku un strādnieku; zeme ir auglīga un ļoti bagāta mineraliem. Tomēr saimnieciskā ziņā tā ir ļoti atpalikusi valsts, tās tauta dzīvo lielā nabadzībā, un vēl šobaltdien tur uzglabājušās daudzas feodalā režīma atliekas. Šai stāvoklī vainojami vienīgi tie reakcionārie spēki, kas atrodas pie varas un kas savu zemi un tautu pārdevuši ASV monopolistiem. 1930. gadā Brazilijā notika apvērsums, kas valsts priekšgalā izbīdīja ASV rokaspuisi Žetulio Vargasu. Ar savu demagoģisko programu jaunajam diktatoram uz laiku izdevās nodrošināt sev zemnieku atbalstu. Bet drīz vien visiem kļuva skaidrs, ka viņa politika kalpo vienīgi Savienoto Valstu imperialismam. Apcietinot visus brīvības cīnītājus, fašists Vargass varēja noturēties pie varas piecpadsmit gadu, kamēr viņa vietā stājās prezidents Dutra, kas 3 gadu laikā pratis pārvērst Braziliju par īstu ASV monopola koloniju.

Ar Volstrita pavēli Dutras valdība pārtrauca diplomatiskās un tirdzniecīskās attiecības ar Padomju Savienību un vēl vairāk aktivizēja cīņu pret tautas masām, izsludinot ārpus likuma braziliešu komunistisko partiju, aizliedzot strādnieku organizacijas un citādi aprobežojot darba tautas brīvību.

Bet Brazilijas demokratiskie, progresīvie elementi turpina cīņu pret Dutras reakcionāro valdību un ASV imperialistisko ekspansiju. Tautas frontes priekšgalā stāv kompartija, kuras biedru skaits divos legalās pastāvēšanas gados palielinājies 45 reizes.

Romans «Zelta augļu zeme» veltīts notikumiem trīsdesmitajos gados, kad amerikaņu imperialisms galīgi sagrāba savās rokās Brazilijas politiskās un saimnieciskās dzīves vadību. Autors savu uzmanību veltī kakao plantacijām, kuras, vietējiem kapitalistiem piepaldzot, pāriet Volstrita uzņēmēju īpašumā.

Iljeosā ierodas amerikanis Karbanks, kas šeit vada «kakao eksporta kompaniju». Zem «kurlurtrēgera« maskas ar Volstrita haizivs savas tumšās machinacijas liek organizēt citiem, kuru viņš uzpircis ar dolariem, putekļu sūcējiem un elektriskiem bārdas nažiem. Ar viņu starpniecību Karbanksa finansē vietējos fašistus («zaļos kreklus»), uzpērk akcijas un federalajai valdībai liek izdot viņa interesēm nepieciešamos likumus. Žorža Amadū ļoti izteiksmīgi parāda, kā, pateicoties Karbanksa protekcijai un viņa tiešajiem norādījumiem, braziliešu kakao eksportieris Karloss Zude kļūst par vienu no valdības partijas lideriem un kā Iljeosas buržuazijas pārstāvis, vietējā «kakao karaļa» da Sileiras dēls Silveirini, ASV imperialisma aģenta ietekmē kļūst par pilsētas fašistiskās organizacijas beverdi.

Romana autoram labi izdevies attēlot Brazilijas dzīvi un izskaidrot lasītājam daudzus socialus procesus. Tā viņš iepazīstina mūs ar galvenajiem socialajiem un politiskajiem spēkiem, kas cīnās pret ārzemju laupītājiem un viņu vietējiem rokaspuišiem, ar darba tautu un tās avangardu — komunistisko partiju.

Grāmatā figurē daudzi plantacīju īpašnieki — maz izglītoti ļaudis ar ļoti attīstītiem ierāvēju instinktiem, kas nežēlīgi ekspluatē savus strādniekus, bet izrādās bezspēcīgi amerikaņu imperialistu politikas priekšā. Ar lielu mīlestību Amadū zīmē kalpa Antonio Vitora tēlu, kuram nejauši izdevies iegūt nelielu zemes gabalu. Bet Vitors vēl nav spējis iejusties savā jaunajā lomā, kad kādas Karbanksa spekulacijas dēļ, viņi zaudē visu, ko uzcēlis sūrā un nepateicīgā darbā. Spilgtām krāsām parādīta Brazilijas darba ļaužu traģedija. Romanā darbojas visu tautas slāņu pārstāvji, sākot ar laukstrādniekiem, kas neprot nedz lasīt, nedz rakstīt, un beidzot ar visprogresīvākajiem proletariešiem, kas skaidri saprot organizētās šķiru cīņas nepieciešamību. Tādi ir kakao plantaciju rajona komunisti un strādnieki — aktīvs pretspēks imperialistiem un vietējai reakcijai, jo viņi pazīst ienaidnieku un zina, kā ar to jācīnās. Un tauta pazīst savus draugus, mīl un cienī viņus. Komunists šoferis Žoakino, vienkāršs strādnieks un īsts savas dzimtenes patriots, atmasko imperialistu machinacijas, jo viņš mīl brīvību un nīst darba tautas ienaidniekus.

Romans «Zelta augļu zeme» veltīts braziliešu tautas traģiskajam liktenim, pauž dziļu naidu pret apspiedējiem un izteic autora ticību Brazilijas gaišajai nākotnei, ko savām rokām uzcels darba ļaudis.

*

Kaut gan minētās grāmatas apraksta notikumus tikai Venecuelā un Brazilijā, tās var attiecināt arī uz pārējo Dienvidamerikas tautu dzīvi, jo ASV imperialisms visur darbojas ar vienu un to pašu metodi: sākumā monopolu pārstāvji runā par tirdzniecīskām interesēm, par rūpniecības modernizēšanu, pēc tam viņi «sniedz palīdzību», vēlāk viņi (tagad jau neprasot nevienam atļauju) uzspiež savu kundzību ekonomiskajai un politiskajai dzīvei un, beidzot kā mēs to redzam patlaban, viņi pārklāj Dienvidameriku ar militaru atbalsta punktu tīklu un mēģina ievilkt latiņu Amerikas tautas jaunā pasaules karā.

G. Cirulis

* Ramon Diaz Sanchez. «Mene». Caracas. 1944.

Jorge Amado. «Sao Jorge Dos Ilheus». Ediciones pueblos unidos Montevideo — Uruguay, 1948.

»NABAGA« BAGĀTNIEKI JEB »BRITANSKIJ SOJUZŅIK« PATS SAPINIES SAVOS SKAITĻOS

M. VINTERS

Neviens, protams, nebrīnās par to, ka Anglijas vēstniecības Maskavā izdotais žurnals «Britanskij Sojuzņik» lien vai no ādas laukā, lai allaž un visur pierādītu, cik ideali taisnīga ir Anglijas socialā iekārta. Tāpat visi saprot, ka šis uzdevums nav nekāds vieglais, it īpaši, ja ņem vērā, ka «neviena valsti kontrasts starp miljonariem, kas komandē veselas industrialas armijas, un algotiem vergiem, kas velk savu dzīvi no dienas dienā, — nav tik liels kā Anglijā» (K. Markss). Tāpēc padomju lasītāji ar saprotamu skepsi uzņēma mistera Oskara Hobsona rakstu minētā žurnala 1. augusta numurā ar daudzsološu virsrakstu: «Tiešie nodokļi kā ienākumu izlīdzināšanas līdzeklis.» Raksta autors sev spraudis visai nepateicīgu uzdevumu — pierādīt, ka Anglijā bagātnieku stāvoklis ir daudz sliktāks par strādnieku materialo stāvokli, jo pirmajiem gan — lielāki ienākumi, bet toties daudz lielāki nodokļi, kas «faktiski anulē visas priekšrocības». Palūkosimies sīkāk, kā misters Hobsons mēģina atrisināt savu neatrisināmo uzdevumu.

Pieņemot pat, ka visi mistera Hobsona dati būtu objektivi un pareizi — un nevis (kā tas patiesībā ir) speciali atlasīti un daļēji viltoti, mēs gūstam kopainu, kas tieši apgāž to, ko grib pierādīt raksta autors. Pēc O. Hobsona vārdiem Anglijā šodien dzīvo 13 miljoni pieaugušo iedzīvotāju, kuru gada ienākums m a z ā k s par 250 mārciņām (5250 rubļu); 8,3 miljonu iedzīvotāju ienākums svārstās starp 250 un 1000 mārciņām un 600 tūkstoš — pārsniedz 1000 mārciņu (no šīs kategorijas 8000 personu ienākumi pārsniedz 10.000 mārciņu (210.000 rubļu) gadā.

Ieskatīsimies rūpīgāk šajos skaitļos: tie diezgan skaidri rāda Anglijas socialo seju.

60% no Anglijas iedzīvotājiem — saskaņā ar šiem datiem — dzīvo pusbada dzīvi, jo katram taču skaidrs, ka ar 10—20 mārciņām mēnesī var «tikai skatīties veikalu skatlogos, bet nevar kaut ko tur iegādāties» («Daily Worker»). 13.000.000 angļu strādnieku un zemāko kalpotāju algas nepietiek pat, kā spiesta atzīt angļu valdības «Baltā grāmata», lai izpirktu pārtikas kartītē paredzēto pusbada devu. Vairāki miljoni no viņiem nespēj apmaksāt vienas istabas īres naudu un veido milzīgo bezpajumtnieku armiju. Saprotams, ka misters Hobsons klusējot apiet šīs grupas socialo postu un neieminas par spēcīgo streiku kustību, ar kādu Anglijas proletariats reaģē uz savu katastrofalo stāvokli.

Visnabadzīgāko kategorijai, pie kuras pieder vairāk nekā puse Anglijas iedzīvotāju, faktiski ļoti tuvu stāv arī tie 6,6 miljoni, kuru gada ienākums zemāks par 500 mārciņām un kuri tikai ar grūtībām «savelk galus kopā.» Tikai 1,7 miljoni angļu pelna starp 500 līdz 1000 mārciņām gadā un veido tā saucamo vidusšķiru (8% no visiem iedzīvotājiem).

Beidzot mistera Hobsona raksta dati rāda, ka 3% Anglijas iedzīvotāju dzīvo luksa un pārticības dzīvi un ka šīs grupas priekšgalā atrodas 8000 personu, kuru ienākumi pārsniedz 148 miljonus mārciņu gadā. Patiešām grūti iedomāties lielākus socialos kontrastus: 8000 augstāko ierēdņu ienākumi tālu pārsniedz 600.000 angļu strādnieku algu.

Visu minēto mēs varam secināt no 2. diagramas, kura gan domāta nevis šo skaitļu atsegšanai, bet gan to notušēšanai. Otrā diagrama satur sevī arī ļoti rupju viltojumu. Tā pilnīgi noklusē, ka Anglijā blakus miljoniem darba cilvēku un tūkstošiem augstāko birokratu vēl eksistē skaitliski neliela, bet materiali visiespaidīgākā iedzīvotāju šķira — kapitalisti. Misters Hobsons ar savu diagramu tīši ignorē šo grupu. Pēc diagramas Nr. 2 tiešām var likties, it kā kapitalistiskajā Anglijā nav neviena cilvēka, kas pelnītu nestrādādams, un ka bagātākie cilvēki Albionā ir augstākie ierēdņi — ministri u. t. t. Bet ilgi šāds viltojums nav realizējams: misteram Hobsonam jārunā par tautas ienākuma sadalīšanos starp iedzīvotāju kategorijām. Te nu, diemžēl, vairs nevar ierobežoties ar strādniekiem un kalpotājiem, tas būtu pārāk uzkrītoši melots. Tāpēc arī tabulās Nr. 1 un Nr. 2 parādās noslēpumaina aile ar nosaukumu: «Peļņa un procenti.» Šajā ailē lasām, ka angļu kapitalistu peļņa 1947. gadā līdzinājusies 3329 miljoniem mārciņu (ievērosim: 1938. g. — 1627 milj.), kas sastāda 31% tautas ienākuma jeb 12.000.000 cilvēku kopalgu. Šiem, kā Hobsons saka, «personīgajiem ienākumiem» autors tekstā pieskaras pēc iespējas neuzkrītoši un garāmejot, un tas ir saprotami: mākslīgi izdomātā «ienākumu izlīdzināšanas» procesā šie ienākumi ir sprunguļi O. Hobsona ratos.

Tik daudz par ienākumu sadalījumu socialās «taisnības» zemē — Anglijā.

Nākošā nodaļa mistera Hobsona rakstā veltīta nodokļiem — «ienākumu izlīdzinātājiem», kā tos «dzejiski» nosaucis autors. Šīs nodaļas skanīgais nosaukums: «Ienākumu izlīdzināšanas process.» Palūkosimies, kā pēc mistera Hobsona domām izlīdzinās angļu strādnieka caurmēra ienākumi (250 mārciņu) ar angļu bagātnieka ienākumiem, kurus Hobsons visai tālredzīgi un pieticīgi nosaka uz 5000 mārciņām gadā. No 250 mārciņām angļu strādniekam vēl atvelk 8% nodokļu jeb 20 mārciņas. Atliek 230 mārciņu gadā. Bagātnieku nodoklis — 10 šiliņi no mārciņas: no 5000 atvelk 2500 mārciņu — paliek 2500, t. i. 11 reizes vairāk nekā strādniekam. Vārdam nav vietas: «lielisks izlīdzinājums.» Atliek tikai jautāt: kāds labums no tā strādniekam?

Pie tam jāņem vērā, ka skaitļi, kas ilustrē bagātnieka ienākumu samazināšanu ar nodokļiem, ir tiri abstraktas, tā sakot, teoretiskas dabas. Jo kurš kapitalists gan dzīvo no savas algas — lai cik liela tā arī būtu un lai cik lielu posteni (ministra, direktora, pārvaldnieka) viņš arī ieņemtu. Pats O. Hobsons spiests norādīt, ka lielkapitalisti bez grūtībām var «palielināt savu pirktspēju līdz 10.000 mārciņām (210.000 rubļiem) uz sava kapitala rēķina, riskējot nākamajā gadā sakarā ar šo kapitala samazināšanu zaudēt augstākais 10 mārciņu»(!).

Tā misters O. Hobsons pēc ilgas žonglēšanas ar neskaitāmiem skaitļiem un terminiem nonācis pie vispārzināmā slēdziena:

Blakus desmitiem miljonu proletariešu, kas tikko velk savu dzīvi Anglijā, tur pastāv ekspluatatoru šķira, kam pieder 84,5% tautas bagātības, ar dažiem finanču oligarchijas dūžiem priekšgalā, kuri koncentrē savās rokās 56% tautas bagātības.

Blakus desmitiem miljonu darba cilvēku, kuru materialais stāvoklis katastrofals un kļūst arvien traģiskāks, Anglijā zied un zel monopolistiskās korporacijas, kuru peļņa pasakaini augusi un turpina augt.

Šos visiem zināmos faktus nespēj aizplīvurot ne Hobsona daiļrunība, ne viņa tabulu un diagramu plūdi, kuri acīm redzot domāti tikai lasītāja dezorientacijai un apmānīšanai, bet kuros tik neveikli sapinies pats autors.

Tas īpaši jūtams pie tabulas Nr. 5, kura «pierāda», ka lielie īpašumi mantošanas nodokļa rezultatā pakāpeniski sašļūk un ka tādā kārtā tagadējo miljonaru pēctečiem būs sūri jāstrādā. Piemērs tabulā Nr. 5 aplūko īpašumu, kura vērtība 2.500.000 mārciņu, un rāda, ka šis īpašums pēc . . . 150 gadiem samazināsies līdz 57.000 mārciņām (1,2 miljoniem rubļu). Kaut gan šo skaitļu nerealitatę un paša mantošanas procesa fantastiskums duras acīs ikvienam, Hobsons ar sevišķu labpatiku žonglē ar minētajiem skaitļiem un gatavs turpat gandrīz vai apraudāt «nabaga» miljonaru, kam tik bēdīgas perspektivas. «Britanskij Sojuzņik», kas acīm redzot netiek galā ar sarežģīto uzdevumu parādīt socialu taisnību m ū s d i e n u Anglijā, sola šīs taisnības daļēju sasniegšanu ar mantošanas nodokļa palīdzību . . . 2097. gadā.

Mistera Hobsona pareģojumi ir tikpat tendenciozi, cik tukši. Vēstures attīstība liek domāt, ka socialā taisnība Anglijā uzvarēs daudz agrāk, nekā to pareģo Oskars Hobsons žurnalā «Britanskij Sojuzņik». Un, protams ne mantošanas nodokļa ceļā . . .

Angļu kapitalists: «Tikai tagad, izlasījis mistera Hobsona rakstu, es saprotu, cik grūts ir mans liktenis.» Cha-cha zīm.

Izcils panākums padomju kinematografijā

Augusta sākumā slavenajā Čechoslovakijas kurvietā Marianski Lazni beidzās trešais starptautiskais kino festivals, kurā piedalījās 16 valstis. Spožu uzvaru šeit guva padomju kino māksla. No 12 starptautiskajām premijām 6 piešķirtas padomju kinematografijai. Šo uzvaru vēl vairāk pastiprina tas, ka no 3 galvenajām starptautiskajām premijām 2 piespriestas padomju filmām — Miera premija par filmu «Krievu ļaudis» un Darba premija par filmu «Teiksma par Sibirijas zemi» (festivalā šo filmu rādīja ar nosaukumu «Taigas dziesma»).

Bez šīm divām pamata premijām padomju kinematografija ieguva četras citas starptautiskās premijas — filma «Viņi redz atkal» atzīta par labāko zinātnisko filmu, bet «Teiksma par Sibirijas zemi» — par labāko krāsaino filmu. Premija par labāko scenariju piešķirta filmas «Trešais trieciens» autoram A. Pervencevam, bet premija par labāko mūziku — filmas «Krievu jautājums» muzikas autoram A. Čačaturjanam.

Visplašākās sabiedrības nedalītu atzinību ieguva arī pārējās šai festivalā demonstrētās padomju filmas — «Dzīve citadelē», «Tālā līgava», «Padomju Ukraina», «Padomju Latvija», «Vachšas upes ielejā» un citas.

Goda diplomus saņēma krāsainā zīmētā filma «Zirdziņš garausītis» un filmas «Pirogovs» operators A. Moskvins.

Šai pašā laikā Čechoslovakijas rūpniecības pilsētā Zlinā notika republikas darba ļaužu kino festivals. Arī šeit padomju kino māksla guva lieliskus panākumus — no 4 galvenajām premijām ieguva trīs («Teiksma par Sibirijas zemi», «Krievu jautājums» un «Trešais trieciens»). Par virkni politiski asu uzvedumu šai festivalā ar zelta medaļu apbalvoja padomju režisoru M. Rommu.

Starptautiskajā kino festivalā no vislabākās puses sevi parādīja tautas demokratijas valstu, īpaši Polijas un Čechoslovakijas, jaunā kinematografija. Vienu no trim galvenajām premijām — Festivala premiju ieguva poļu filma «Osvencima». Šā ievērojamā mākslas darba uzņemšanu vadījusi režisore Vanda Jakubovska, kas pati ilgāku laiku ir bijusi ieslodzīta Osvencimas nāves nometnē. Filmu uzņēmis padomju kino operators B. Monastirskis. Līdz ar poļu mākslinieciem filmā piedalās padomju aktieri — KPFSR nopelniem bagātā māksliniece Tatjana Gurecka un jaunā filmu aktrise M. Vinogradova.

Lielus panākumus guva čechu režisora F. Čapa izveidotā filma «Baltā tumsa», kas stāsta par slovaku sacelšanos pret vācu iebrucējiem 1944. gadā. «Baltā tumsa» ieguva celojošo nacionalo premiju. Bez tam Čechoslovakijas kinematografija ieguva 3 starptautiskās premijas — par labāko dokumentalo īso filmu, par labāko lelļu filmu un par labāko krāsaino zīmēto filmu.

Toties pilnīgu sagrāvi cieta Rietumu kinematografija. Anglija reprezentējās ar divām filmām, kuru idejisko un mākslinieciisko vērtību spilgti raksturo to nosaukumi vien — «Pats sev bende» un «Nodevēja svētdiena». Abās šajās filmās priekšplānā izvirzīti viszemiskākie instinkti, pataloģisks kroplums, šizofrenija, izvirtība, slepkavības.

Pavisam vāji maskētu reakcionaro ideju slavināšanu pauda amerikaņu filmas. Rietumu kinematografijas zemo līmeni spilgti raksturo kaut vai tas fakts, ka tā festivalā saņēma tikai 1 premiju (pazīstamais amerikaņu režisors Ūillers — par darbu filmā «Mūsu dzīves labākie gadi»).

Tādā kārtā starptautiskais filmu festivals Čechoslovakijā izvērtās par padomju kino mākslas un tās izaudzinātās tautas demokratijas valstu jaunās kinematografijas pilnīgu triumfu.

Par starptautiskām temām

JAUNA DONAVAS KONVENCIJA

18. augustā beidza darbu Donavas konference. Tajā pašā dienā Belgradas tautas universitates telpās parakstīja konferences izstrādāto un pieņemto Donavas konvenciju par kuģošanas režīmu uz šās lielās un svarīgās Eiropas upes.

Šī konvencija, kuras projektu konferencei bija iesniedzis Padomju delegacijas galva PSRS ārlietu ministra vietnieks J. Višinskis, rūpīgi ievēro jauno situaciju, kas izveidojusies Donavas baseinā pēc otrā pasaules kara. Konvencija vadās no diviem pamatprincipiem: tā konsekventi ievēro Donavas valstu nacionalās intereses un suverenitati un reizē ar to pilnīgi nodrošina starptautisku sadarbību Donavas navigacijas jautājumā. Konvencija garantē Donavā vienlīdzību visiem karogiem. Tā izslēdz jebkādu diskriminaciju. Bet no otras puses konvencija, stingri ievērojot Donavas valstu suverenās tiesības, — pirmkārt, nodod navigacijas pārvaldi t i k a i Donavas valstu rokās; otrkārt, aizliedz ar Donavu nerobežojošos valstu kara kuģiem iebraukšanu Donavā un, treškārt, anulē visas un visādas privilegijas, kādas agrāk rupja spiediena un imperialistisko intrigu rezultatā bija ieguvušas dažas valstis, kas atrodas tālu no Donavas.

Konvencija par navigaciju Donavā konferencē pieņemta ar visu Donavas valstu balsīm. Tas pierāda, ka Donavas valstis — Bulgarija, Rumanija, Dienvidslavija, Ukraina, Ungarija un Čechoslovakija pilnīgi atbalsta Padomju delegacijas galvas iesniegto projektu un jaunajā konvencijā saskata izcili svarīgu dokumentu, kas, sargot to suverenitati, visnotaļ veicina starptautiskās sadarbības attīstību uz šīs ūdens arterijas.

Pavisam citādi konferencē un pret konvenciju izturējās Rietumvalstu pārstāvji, kas Belgradā sevi dēvēja par «praktisko tautu» pārstāvjiem, bet faktiski kopā ar Austrijas delegatu — grafu Rozenbergu — bija Rietumu imperialistisko aprindu reprezentanti. Sākumā šie kungi, sajaucot acīm redzot Donavas konferenci ar kārtējo Rietumbloka apspriedi, mēģināja pielietot diktata un ultimata metodes, lai uzspiestu Donavas valstīm savu gribu. Šim nolūkam viņi izraka no archiviem apputējušo 1921. gada konvenciju, kas nodrošināja Anglijai un Francijai virskundzību Donavā, un mēģināja šīs konvencijas ievērošanu nostādīt par galveno kondiciju jaunas konvencijas izstrādāšanai. Bet Padomju Savienības un tautas demokratijas valstu delegacijas neļāva sevi šantažēt un iebaidīt ar Versalas virtuves sapuvušajiem dokumentiem, it īpaši vēl ņemot vērā, ka pat toreiz (1921. gadā) reakcionarās Rumanijas un Dienvidslavijas pārstāvji šo konvenciju bija apzīmējuši kā Donavas valstu suverenitates rupju pārkāpšanu.

Kad ultimatu un diktatu valoda piedzīvoja galīgu neveiksmi, Rietumvalstu delegati uzsāka konferences darba sabotēšanu. Atskaņēja naivi — provokatoriski iebildumi pret Padomju Savienības piedalīšanos konferencē, jo PSRS it kā neesot Donavas valsts, atskaņēja «lūgumi» izskaidrot Rietumu diplomatiem, kas ir imperialisms, demokratija u. t. t. Šīs spēles nolūks bija skaidrs: Rietumu valstu pārstāvji cerēja vispārpolitiskās diskusijās gūt zināmas sekmes. Bet arī šeit viņi izgāzās tā, ka «Times» bija spiests diezgan rezoluti brīdināt Č. Piku neielaisties debatēs ar Višinski, jo tās nekā «laba nedodot». Ignorējot šo «labi domāto» brīdinājumu, Rietumu diplomati nonāca beidzot tik tālu, ka balsoja paši pret saviem priekšlikumiem, izraisot ar to visu klātesošo jautrību. Tā imperialistisko valstu pārstāvji piedzīvoja fiasko arī ar šādu apspriešanas «metodi». Beidzot tie atteicās parakstīt jauno konvenciju, jo tā nenodrošināja viņu valstīm neierobežotu kontroli par Donavu.

Skaidrs, ka Rietumu diplomatu demonstrativā atteikšanās parakstīt Donavas konvenciju, kuras projektu viņi bija p i e ņ ē m u š i par pamatu, nostāda viņus smieklīgā gaismā un nāks par launu, protams, tikai pašām Rietumlielvalstīm, kuru valdošajām aprindām tik un tā ar laiku būs jāpierod pie domas, ka Donavas krastos kūsā jauna dzīve, kas aizskalojusi visus imperialistiskās pagātnes lūžņus.

NOSLĒPUMAINA KONFERENCE UZ VIENTUĻAS SALAS

Kamēr Reitera aģentura izzvana pa visu pasauli, ka amerikaņu ģenerālis Klejs ar savu pavēli «iecēlis» ASV tirdzniecības ministru Overalu Harimanu — kompanijas «Brown Brothers and Hariman» pilnvaroto direktoru — par . . . Rietumvācijas delegacijas vadītāju 16 maršalizēto valstu pastāvīgajā komitejā Parizē, tikmēr vientuļā Bavarijas ezerā Kimzē uz vēl vientuļākas salas, tālu no starptautiskās burzmas, hermetiski noslēgušies kā mūki, kas gatavojas tonzurai — 11 vācu zemju atbildīgie «specialisti» izstrādā jaunas «nacionalas» Rietumvācijas «valsts» izveidošanas pēdējo posmu — tās «konstituciju».

Šai, ar atļauju teikt, konstitucijai ir sava visai nozīmīga priekšvēsture. Konstitucijai, kā atcerēsies lasītājs, pamatu (un pie tam stingru un negrozāmu) lika diezgan tālu no vientuļās vācu salas Bavarijā, un proti, angļu salās — Londonā, 6 valstu konferencē par Vācijas problemu. Rietumvalstu «rekomendacijas» šajā konferencē bija izstrādājamās konstitucijas mugurkauls.

Kā zināms, vācu sabiedrība šos Vācijas galīgas sašķelšanas un pilnīgas kolonizacijas plānus uzņēma ar dziļu sašutumu. Vācu buržuazijas lideri to nevarēja neievērot: tāpēc viņi izspēlēja vecu veco triku — vārdos tie pievienojās vācu tautas protestam, lai darbos, nododot Vācijas vienības un neatkarības ideju, slepeni sagatavotu Londonas rekomendaciju Kimzē variantu. Tautas apmānīšanai rīkoja konferences, apspriedes un konsultacijas. Frankfurtei sekoja Koblenca, Koblencai atkal Frankfurte. Frankfurtei beidzot Kimzē. Provokatoriski komentējot šīs apspriedes, socialdemokratiskais «Telegraph» rakstīja: «Vācu tautai jāsaprot, cik grūts ir vācu atbildīgo politiķu stāvoklis šajās konferencēs, kas aicinātas izlīdzināt domstarpības starp Rietumu sabiedrotajiem un vācu pārstāvjiem.» Pakāpeniski šīs, ar atļauju teikt, domstarpības «izlīdzināja». Parlamentu nolēma saukt par pagaidu parlamentu, valsti par pagaidu veidojumu. Tas arī viss. Pārējais palika pa vecam, un «specialisti» Kimzē vienbalsīgi nolēma, ka «konstitucija» stāsies spēkā, ja to apstiprinās . . . landtagu ieceltais parlaments.

Tā izklīda visas iluzijas par parlamenta vēlēšanām Rietumvācijā, kuras tik plaši bija izreklamējuši šumacherieši. Konstituciju taisa klusi, to apstiprinās klusi — «tik klusi», ka pat Londonas radio komentators 18. augustā nobažījās, «vai tik šāds klusums nekaitēs konstitucijas popularitatei.»

Viņa bažas liekas. Klusi vai skaļi apstiprināta — konstitucija, kuras galvenais uzdevums «noteikt vācu administracijas tiesības un okupacijas organu funkcijas», t. i. citiem vārdiem — uz ilgiem gadiem fiksēt Vācijas okupaciju — nevar būt un nebūs populara vācu tautā. Toties jo patīkamāka tā būs amerikaņu imperialistiem, kuru vārdā ģenerālis Klejs apmierināts paziņoja, «ka konstitucijas pieņemšana juridiski legalizēs mūsu palikšanu Vācijā.»

Amerikaņu imperialisti drudžaini steidz pabeigt Rietumvācijas pārveršanu par ASV ekspansionisma bazi Eiropā. Viņiem iztapīgi palīdz vācu reakcionari. Tādos apstākļos, protams, nav jābrīnās, ka jaunās «konstitucijas» izstrādātāji Kimzē kā uguns baidās atklātības, ka pati jaunā «konstitucija» jāapstiprina nevis vācu iedzīvotājiem, bet gan amerikaņu algotņu parlamentam un ka jaunās «valsts» ārējās intereses uzņēmies «aizstāvēt» Volstrita dūzis — misters Overals Harimans.

DRAUDZĪBA UN TABAKA

. . . «Neviens Turcijā nešaubās par to, ka amerikaņu simpatijas pret turku tautu ir patiesas un sirsnīgas,» tā nesen rakstīja savā ievadrakstā Turcijas valdības oficiozs «Ulus». Tiešām, vārdam nav vietas: turku reakcionari un Volstrita veikalnieki ir labi draugi. To liecina gan neskaitāmi komplimenti turku «demokratijai», kas atrodami visreakcionarākajos amerikaņu laikrakstos, gan draudzības vizites, ar kurām Ankaru pagodina visādi ASV ministri, ģenerāļi un baņķieri, gan vecu ieroču sūtījumi, ar kādiem Turciju aplaimo Vašingtona. Draudzība patiešām ideāla.

Bet pienāca smaga pārbaudījuma stunda. Turcijas tirdzniecības delegacija devās uz Frankfurti, lai noslēgtu ekonomisku līgumu ar Bizoniju par turku tabakas piegādēm Rietumvācijai. Katram, protams, skaidrs, ka Turcijai, kam tabaka agrāk sastādīja vairāk nekā 30% eksporta vērtības, — šī pati tabaciņa kaut kur jāliek. Nevar taču ar dekretu pavēlēt visiem zīdaiņiem pīpēt 200 cigarešu dienā, tā kā ar dekretu pavēlēja iznīcināt «revolucionara» Dimā grāmatas Ankaras bibliotekās. Tāpat nav iedomājams piespiest aitas sagremot tabakas lapas.

Un tā turki devās uz Frankfurti. Sarunām bija, kā saka, pilnīgi reala baze: Turcijai vajadzīgas mašinas un ogle, Bizonijai — tabaka. Viss likās esam kārtībā. Abas puses rīkoja banketus, teica runas par turku un bizoniešu «vēsturisko» draudzību. Abu delegaciju īstie saimnieki — amerikaņi — netraucēja. Bet kad pienāca līguma fiksēšanas brīdis, «Bizonijas Eksporta un importa pārvalde» tam uzlika savu veto: turku delegacija aizbrauca tukšām rokām. Tai nācās pārliecināties, ka Virdžinijas tabakas monopoliem Bizonijas «Pārvaldē» ir ļoti iespaidīgi pārstāvji, kas uzmanīgi raugās, lai «amerikaņu patiesās simpatijas» pret turku tautu, par kurām tā jūsmo «Ulus», — negativi neatsauktos uz amerikaņu monopolistu peļņu.

E. Rietums

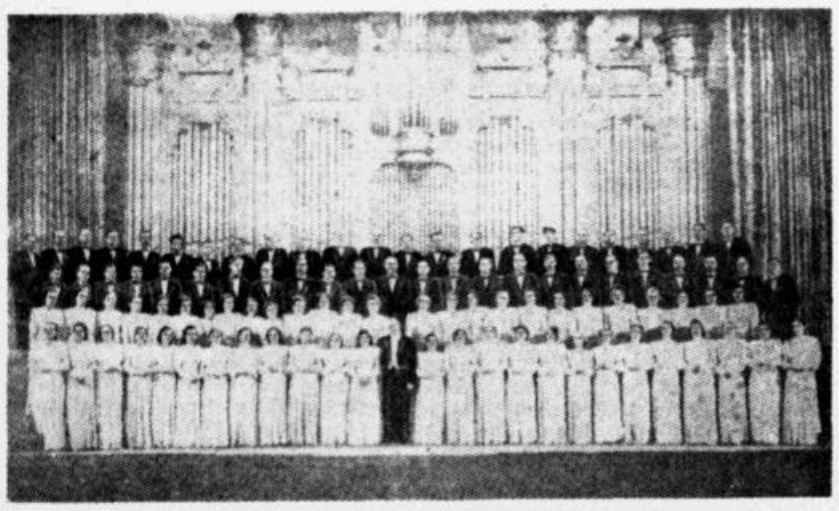

KPFSR VALSTS KRIEVU KORA KONCERTI

Pēc ilgāka koncertu ceļojuma pa Kaļiņingradas apgabalu un Lietuvu Rīgā ieradušies izcili viesi — KPFSR Valsts krievu kora dziedoņi. Rīgas darba ļaudis vienmēr ar lielu interesi gaidījuši krievu dziedoņus un apbrīnojuši krievu koru augsto kulturu. Valsts krievu koris uzskatāms par šīs kulturas vislabāko tradiciju turpinātāju. Piecu gadu laikā tas izveidojies par lielu (kora sastāvā 90 dziedoņi), mākslinieciski augstu vērtējamu jauktā kora vienību.

Koris noorganizēts Tēvijas kara laikā, 1942. gadā, pie KPFSR Mākslas lietu pārvaldes, ar nolūku izkopt un propagandēt kora kulturu, sevišķu vērību pievēršot a capella dziedājumiem (bez pavadījuma). Pēdējie pieder pie grūtākajiem dziedājumu veidiem, kas prasa no dziedoņiem augstu muzikalu kvalifikaciju un nevainojamu intonaciju. Tādēļ pirmie mēneši korim pagāja intensivā dziedoņu kvalifikacijas celšanas darbā. Pēc pusgada koris sniedza pirmo koncertu. Savā pastāvēšanas laikā koris izpildījis pāri par 150 kora darbu, no kuriem divas trešdaļas padomju komponistu skaņdarbi, pārējie pieder krievu un Vakareiropas klasiķiem. Līdzās a capella dziesmām koris izcilu vērību piegriezis arī kora simfoniskiem darbiem. Kora repertuārā vairāk nekā 20 simfonisku darbu, gan padomju autoru — Šaporina, Prokofjeva, Mjaskovska, Šebaļina u. c., gan krievu un Vakareiropas klasiķu — Glinkas, Rimska-Korsakova, Čaikovska, Rachmaņinova, Bethovena un Griga. Ievērojamu vietu kora repertuārā ieņem arī krievu klasiķu un padomju komponistu tautas dziesmu apstrādājumi.

Kora mākslinieciskais vadītājs un galvenais diriģents KPFSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Stepanovs pieskaitāms lielākajiem kora mākslas pazinējiem. Vairāku gadu desmitu laikā, strādājot praktisku kora darbu kā kormeistars Lielajā akademiskajā teatrī un Staņislavska vārdā nosauktajā teatrī, A. Stepanovs ieguvis lielu pieredzi un erudiciju. Šīs īpašības un paša diriģenta lielā mākslinieciskā personība izveidojusi Valsts krievu kori par vienu no labākajiem koriem Padomju Savienībā, kas spējīgs gadam izpildīt partijas un padomju valdības uzdevumu — propagandēt un no jauna atdzīvināt padomju tautas izcilākos krievu klasiķu kora darbus un tautas dziesmu apstrādājumus un veicināt padomju koru repertuara tālāku augšanu.

Pirmie Valsts krievu kora koncerti Latvijā notika Daugavpilī un Rīgas Jūrmalā — Dzintaros.

Klausītājus pārsteidza vokalais skaņīgums un izcilais balsu materials. Iespaidīga bija skaņas viengabalainība, monolitiskums. Koris ar 90 dziedātājiem likās kā vienots organisms. Pilnskaņīgi akordi kā viļņi vēlās uz klausītājiem un apbūra ar savu līdzeno plūdumu un visu balsu apbrīnojamo saklausāmos. Priekšzīmīga bija dziedātāju sasprindzinātā uzmanība, ar kādu viņi sekoja diriģentam.

Nevainojams bija kora noskaņojums. Lai gan koris izpildīja visai sarežģītus darbus, tomēr intonacijas tīrskaņa bija bez mazākajām kļūmēm.

Vēl pieminama nianšu un dinamikas bagātība un lielā dažādība ik kora dziesmas atskaņojumā.

Kora vispusīgā vokalā technika visos tās novados un priekšnesumu spožā kvalitate ir neapšaubāms diriģenta A. Stepanova nopelns. Viņš saliedējis ne vien pirmklasīgu jaukta kora vienību, bet viņa vadībā izauguši arī jauni kora solistu kadri, piemēram solistes M. Mamajeva, A. Seļezņeva, solists A. Popovs u. c.

Interesanta un mākslinieciski vērtīga bija koncertu programa. Tajā skatījām krievu klasiķus: Glinku, Kiī, Rimski-Korsakovu, Čaikovski, Taņejevu, Česnokovu. No padomju autoriem minami Kovals, Blanters, Jegorovs, Kedrovs, Sachnovskis, Stepanovs. Vakareiropas komponisti bija pārstāvēti ar Orlando di Laso un Grigu. Jauktais koris dziesmu virkni uzsāka ar izcilā krievu kordziesmas meistara Taņejeva dziesmu «Saules lēkts». Šo skaisto skaņdarbu koris nodziedāja lielā elpā, skaidri izceļot polifoniskā raksta balsu savijumus. Atzīmējama kora spēja panākt pilnīgu līdzsvaru dinamikā un sakausējuma nokrāsā.

Klausītājus sevišķi savaldzināja siltais, artistiski gaumīgais Kedrova «Šūpuļa dziesmas» izpildījums. Solistes Marijas Mamajevas dziedājums izskaņēja maigi un trausli līdzīgi sudraba zvaniņiem. Uz publikas vēlēšanos šo dziesmu nācās atkārtot. Tāpat jāatkārto bija Griga «Solveigas dziesma», ko korim interesanti piemērojis diriģents A. Stepanovs. Koris šeit izpildīja pavadītāja lomu līdzīgi simfoniskam orķestrim. Solo partiju smalkjutīgi dziedāja jau pieminētā soliste. Lielu publikas atsaucību guva 16. gadsimta niderlandiešu skolas slavenā polifoniķa Orlando di Laso divkāršam korim rakstītā dziesma «Atbalss». Šai dziesmā galveno kori atbalsoja otrs mazāks koris, dziedādams pianisimo. Skaņdarba virtuozais izpildījums apliecināja augsto kora techniku.

Vērtīgs ieguvums padomju kora literatūrā ir Staļina premijas laureata Kovaļa dziesmu «Lapas». Šis simfonisma izteiksmes līdzekļiem bagātais kora darbs ar meistarīgo vētras attēlojumu atstāja neaizmirstamu iespaidu. Koris šeit pilnīgi spēja parādīt savas izcilās vokalās dotības un spožos dinamiskos kāpinājumus.

Svinīgi un plašā elpā skaņēja padomju tautās iemīļotā Blantera dziesma par *Staļinu. Atzīmējams diriģenta* A. Stepanova oriģinalais dziedātāju izkārtojums, *šo dziesmu izpildot, un mākslinieciski* augstvērtīgais interpretējums. *Sirsnīgā izteiksmē un brīniškīgo melodiju* skaistā plūdumā izskaņēja virkne *krievu tautas dziesmu apstrādājumu.*

Koncertu vainagoja krievu muzikas tēva *Glinkas nobeiguma koris no operas* «Ivans Susanins». Šai svinīgā rakstura skaņdarbā Valsts krievu koris vēlreiz apliecināja savu spožo kvalitati un izcilo skaņīgumu. Klavierpavadījumus teicami veica koncertmeistare I. Daškova.

Valsts krievu kora nākamais koncerts notiks pirmdien, 23. augustā, Valsts universitates aulā.

No Rīgas koris dosies tālākā koncertu ceļojumā uz Igaunijas PSR, pēc tam uz Ļeņingradu. **J. S.**

K. Aizpurs

Rīts uz Daugavas

Kāds zvīļums rīta ūdeņiem!
Kā spoguļiem zaļzeltainiem.
Kad saule viļņu galotnēs,
Uz darbu laivā braucam mēs.
Vēl naidnieks nesen atpakaļ
Te grāva krastus Nu tos kaļ
Baltgranitā. Jau viļņos blāvs
Aiz vingra stāva ligo stāvs.
Dimd apkārt Rīga. Preti maigs,
Kā glāstot, smej tavs acu zaigs.
Ap mums skrej kaijas, bezdelīgas,
Dzied dzidrā gaisā spārnu žvīgas
Un viļņus raksta sidrabēnām.

Kads zvīļums rīta ūdeņiem!
Kā spoguļiem zaļzeltainiem.
Bet acis prieks, ko paceļ lēnām,
Viz simtreiz burvīgāk par tiem.

Aina no M. Staricka lugas «Marusja Boguslavka» izrādes Zaņkoveckas vārdā nosauktajā Ļvovas ukraiņu teatrī. B. Vdovenko foto

Koncerti Rīgas Jūrmalā

J. KOKLE

Valsts filharmonijas rīkoto simfoniško koncertu repertuars pēdējā laikā iestidzis zināmā vienmuļībā. Koncertu programās bieži atkārtojas jau vairākkārt dzirdētie skaņdarbi. Tādēļ apsveicama diriģenta KPFSR nopelniem bagātā mākslinieka Michaila Žukova rīcība, kas savam simfoniskajam koncertam pagājušajā svētdienā Dzintaru koncertzālē bija izvēlējies retāk dzirdētu skaņdarbu — M. Balakireva 1. simfoniju C-durā.

Jācer, ka Valsts filharmonija turpmāk pievērsīs vairāk vērības simfonisko koncertu repertuaram, kurā vēlama lielāka dažādība, lai klausītājs iegūtu plašāku skatu kā klasiskās muzikas dārgumos, tā arī padomju komponistu labākajos skaņdarbos.

M. Balakireva 1. simfoniju, kas rakstīta pagājušā gadsimta beigās (pabeigta 1898. g.), neraksturo lielu ideju bagātība, arī pats tematiskais materials neizaug tik pilnīgi un plaši, kā to redzam, piemēram, P. Čaikovska simfonijās. Tomēr Balakireva simfonijas galvenajās temās sajūtam svaigas tautiskas krāsas, krievu folkloras elementu apvienojumu ar austrumnieciskiem, episku plašumu un mieru — īpašības, kas Balakireva muzikas raksturu tuvina A. Borodina simfonisko darbu stilam.

Balakireva 1. simfonija rakstīta lielam orķestra sastāvam, tādēļ Valsts filharmonijas simfoniskajam orķestrim tuti vietās neizdevās panākt kaut cik ievērojamāku skanīgumu un plašumu, kādu autors savā partiturā iecerējis. Laimīgāk padevās simfonijas liriskie posmi, īpaši dziedošām melodijām bagātā Andante daļa, kur izcilu technisku gatavību un virtuozitati parādīja koka pūšamo instrumentu grupa un arfa. Interesanti skanēja simfonijas finals ar ievītām krievu tautas dziesmu humoristiskām melodijām. Šīs melodijas ar savu vienkāršību un dabiskumu ātri ieguva publikas simpatijas, par ko liecināja kuplie aplausi. Vispār simfonijas rūpīgais atskaņojums pieder pie diriģenta M. Žukova un Valsts filharmonijas simfoniskā orķestra labākajiem sniegumiem šai sezonā.

Blakus Balakirevam koncertu programā bija ģenialais krievu komponists Pēteris Čaikovskis. Šoreiz tā bija Serenade stīgu orķestrim, kas tik bagāta smeldzes pilnām melodijām. Gan jāpiebilst, ka mazajam orķestra sastāvam (8 pirmās vijoles, 7 otrās, pavisam kopā 26 stīdzinieki) ne tuvu neizdevās izsmelt skaistā skaņdarba melodisko krāšņumu, tomēr par godu Filharmonijas muzikiem jāsaka, ka viņi ir darījuši daudz, lai sasniegtu visumā atzistamu izpildījumu.

Koncertā kā soliste piedalījās PSRS tautas māksliniece, Staļina premijas laureate Larisa Aleksandrovska, Viesņa iepazīstināja klausītājus ar fragmentu no baltkrievu komponista Jevgeņija Tikocka operas «Aļesja», kas ar savu dramatisko saturu par partizanu dzīvi ir viena no populārākajām operām Minskas Operas un baleta teatrī. Dziedones plašās balss dotības deva iespēju visā pilnībā atklāt Aļesjas dziesmas dziļo dramatismu. Savu augsto muzikalo kulturu un vokālās mākslas suverenu pārvaldīšanu viesņa parādīja teicami izpildītajā grafienes arijā no Čaikovska operas «Pīka dāma». Šeit izcilā dziedone pierādīja, ka blakus spēcīgiem forte arī visklusākie pianisimo ir vienlīdz spēcīgi ieroči viņas vokalajā mākslā. Temperamentīgo «Habaneru» uz sajūsminātās publikas pieprasījumu viesņai nācās atkārtot.

Muzikali piekļāvīgus pavadījumus sniedza simfoniskais orķestris diriģenta M. Žukova vadībā.

•

Dienu vēlāk turpat notika L. Aleksandrovskas patstāvīgs koncerts, kurā izcilā viesņa iepazīstināja klausītājus ar savas tautas muziku, ierādot koncerta programā ievērojamu vietu baltkrievu komponistiem. Bez jau augstāk minētās Aļesjas dziesmas L. Aleksandrovska dziedāja romantisko tautas dziesmu «Slaidais pīlādzis» Tikocka apdarē, Sokolovska jautro baltkrievu dziesmu «Zālīte», Ļubana «Palieciet sveiki» un padomju tautā tik iemīļoto dziesmu par Staļinu, par armiju, par dzimteni — «Mūsu tosts». Rotaļīgi viegli un draiski izskaņēja melodiskā baltkrievu tautas dziesma «Kāpēc man nedziedāt?»

Izcilā dziedone savu priekšnesumu sniedza rūpīgi pārdomātā un izsvērtā izpildījumā. Katrs dziedājums raisījās brīvi, nepiespiesti, rotaļīgi. Spožus balss kāpinājumus viesņa sasniedza dziesmu dramatiskajās vietās.

Koncerta programā vēl bija tādi krievu klasikas šedevri kā P. Čaikovska skumjā dziesma «Nakts», Dargomižska grūtsirdīgā «Arvien vēl viņu mīlu», M. Musorgska straujais «Gopaks».

No Vakareiropas komponistiem dziedone izpildīja Sen-Sansa Dalilas ariju no operas «Samsons un Dalila», kuras meistarīgais izpildījums, starp citu, bija viens no labākajiem L. Aleksandrovskas sniegumiem, un Sarasates spāņu melodijām un ritmiem bagāto dziesmu «Melnais vēdeklis». Intīmi un naivi izskaņēja interesantā franču tautas dziesma «Putniņš».

Klavieru pavadījumus korekti veica Minskas Operas un baleta teatra koncertmeistars Semjons Tolkačevs. Pianists spēlēja arī virkni solo priekšnesumu: Bethovena «Mēnesnīcas sonatu», Glinkas-Balakireva virtuozo «Cīruli» un savu kompoziciju — klavieru miniaturu «Liriskais valsis».

Kulturas un izglītības darbinieki palīdz

Cīņā par ražas novākšanu bez zudumiem un labības piegādes izpildīšanu pirms termiņa piedalās arī republikas kulturas un izglītības iestāžu darbinieku saime. Pie kulturas un tautas namiem jau darbojas 672 mākslinieciskās pašdarbības aģitbrigades, kas kopā ar aģitatoriem un lauksaimniecības speciālistiem piedalās sanāksmēs un pārrunu vakaros kolchozos un ciemu padomēs. Pašdarbības aģitbrigažu priekšnesumus līdzšinējā ražas novākšanas un labības piegādes laika posmā jau noskatījušies vairāk nekā 100.000 kolchozniekū, zemnieku, MTS un padomju saimniecību strādnieki. Rosīgi turpinās arī koru un deju kolektivu uzstāšanās. Sevišķi tas sakāms par Talsu, Gulbenes, Valmieras, Rīgas un Aizputes apriņķiem.

Tautas namos notikuši 788 pārrunu vakari un 548 lekcijas par temām, kam jāveicina aktualo uzdevumu izpilde. Bibliotekas noorganizējušas 577 grāmatu izdales punktus un pienes lasītājiem grāmatas mājās.

Ievadot padomju grāmatu dekadu, plašas grāmatu izstādes atklāja Talsu, Cēsu, Alūksnes un Ludzas apriņķu kulturas namos. Pēdējais noorganizējis arī divas ceļojošās grāmatu izstādes apriņķa kolchoziem. Bez tam republikas bibliotekās vēl iekārtotas 512 padomju grāmatu izstādes un stendi.

Ar sevišķi labām sekmēm turpinās darbs Valmieras, Jelgavas, Talsu, Bauskas, Liepājas, Ludzas, Ilūkstes, Cēsu un Tukuma apriņķa kulturas un izglītības iestādēs. Arī pārējo apriņķu tautas namu un biblioteku darbinieki cenšas darīt visu iespējamo, lai palīdzētu kolchozniekiem un zemniekiem ātrāk un labāk izpildīt biedram Staļinam doto solījumu. **E. Liepa**

TAUTAS NODEVĒJI UZ PARIZES SKATUVĒM

Pēc Francijas atbrīvošanas visiem aktieriem kolaboracionistiem (kas okupacijas laikā bija sadarbojušies ar vācieši*em*) *aizliedza uzstāties Parizes* teatros. Tomēr, socialistu atbalstīti, ar *laiku Francijas galvaspilsētas afišās* atkal parādījās tādi vārdi kā Moriss *Ševaljē un Saša Gitrī. Bet kad Pariz*es operas teatris gada sākumā *paziņoja, ka angažējis par baletmeistaru* pazīstamo Lavala piekritēju Seržu Lifaru, tauta sāka *protestēt.*

Divas reizes operas administracija *izziņoja izrādi Lifara vadībā* un abas reizes izrādi pēdējā mirklī vajadzēja atcelt, jo streikoja visi skatuves strādnieki — viņi atteicās uzstādīt dekoracijas un apgaismot teatri.

Tad konfliktā iejaucās reakcionarais mākslas lietu ministrs. Sākumā viņš ar skaistām frazēm mēģināja pārliecināt strādniekus par Serža Lifara «lielajiem nopelniem mākslas labā». Bet kad ari tas nelīdzēja, ar savas valdības *rīkojumu visi Parizes operas* strādnieki tika atlaisti no darba; *atradās profesionali streiklauži, un pirm*izrāde varēja notikt.

Francijas valdības gādība par tautas nodevējiem tiešām ir aizkustinoša.

Trumens mēģina otrreiz iekļūt Baltajā namā. S. Gutmana zīm.

JAUNAS GRĀMATAS

Latvijas Valsts izdevniecības apgādā iznākuši šādi jauni izdevumi:

Anna Sakse. **Pret kalnu.** Romans. Pirmā grāmata. 277 lpp. Maksā 2 rbļ. 50 kap.

Anna Sakse. **Pret kalnu.** Romans. Otrā grāmata. 255 lpp. Maksā 2 rbļ. 50 kap.

Elmars Grins. **Vējš no dienvidiem.** Tulkojis Kārlis Valdmanis. 158 lpp. Maksā 2 rbļ.

L. Kasilis. **Lielā opozicija.** Tulkojusi Milda Grīnfelde. Vāku zīmējis V. Kalnroze. 178 lpp. Maksā 5 rbļ.

A. Boičenko. **Jaunība.** Stāsts. Ldaļa. Tulkojuši A. Tirzmale un F. Rūmnieks. Ilustrējis V. Valdmanis. 208 lpp. Maksā 8 rbļ.

J. Iļjina. **Ceturtā augstiene.** Stāsts. Tulkojusi A. Daugaviete. Vāku zīmējusi A. Iļjina. 255 lpp. Maksā 9 rbļ.

Михаил Бубенов. **Белая береза.** Роман. Книга первая 341 стр. Цена 12 руб.

И. Эренбург. **Буря.** Роман в шести частях. Части V. и VI. 319 стр. Цена 4 руб.

Вера Панова. **Кружилиха.** Роман 236 стр. Цена 2 руб. 50 коп.

Džeimss Oldridžs. **Četrdesmit devītais stāsts.** Luga piecās intermedijās. Tulkojusi Anna Bauga. Vāku zīmējis R. Jansons. 107 lpp. Maksā 3 rbļ.

Laikraksts «Literatura un Māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.** Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.— Abonēšanas maksa Rbl 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā Kirova ielā 41/43. Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā Blaumaņa ielā 38/40. Iespiests Latvijas PT 1. tipografijā «Cīņa» Blaumaņa ielā 38/40. JT10924